

وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ
مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَلَكِن كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ

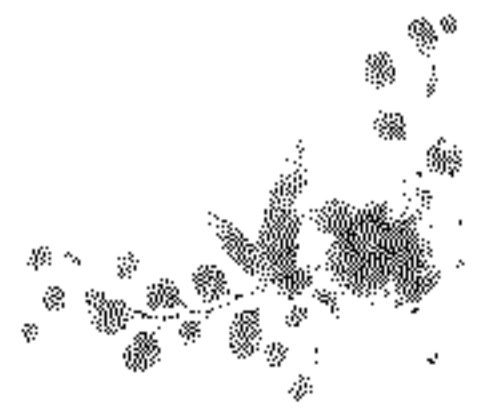
شرایط ظہور

از دید گاہ قرآن کریم

اللَّهُ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ

سرشناسه	: قرائتی، محسن، ۱۳۲۴ -
عنوان و نام پدیدآور	: شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم (بر اساس آثار استاد محسن قرائتی) / به کوشش حسن ملایی.
مشخصات نشر	: قم: بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود (عج)، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۱۱۹ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۲۰-۵۳-۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: محمدين حسن (عج)، امام دوازدهم، ۲۵۵ق. - جنبه‌های قرآنی
موضوع	: مهدویت - جنبه‌های قرآنی
موضوع	: مهدویت - احادیث
موضوع	: مهدویت - انتظار
شناسه افزوده	: ملایی، حسن، ۱۳۵۶ - گردآورنده
رده بندی کنگره	: ۱۳۶۹ ق۴۳ / م۸۶ / BP۱۰۴
رده بندی دیویی	: ۲۹۷ / ۱۵۹
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۶۰۹۵۹۱

شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

- مؤلف: محسن قرائتی
- به کوشش: حسن ملایی
- ویراستار: رامین بابا گل زاده
- ناشر: انتشارات بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود علیه السلام
- صفحه‌آرا: داوود هزاره
- طراح جلد: عباس فریدی
- نوبت چاپ: هفتم / بهار ۱۳۹۹ (چاپ اول ۱۳۹۳)
- شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۲۰-۵۳-۸
- قیمت: ۲۵۰۰۰ تومان

ستاد اقامه نماز

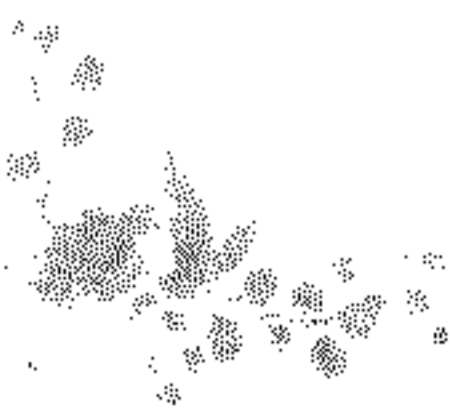
ن بست شهید علیان / پ: ۲۶ / تلفن: ۱ / ۰۲۵-۲۷۸۴۱۱۳۰ / شماره: ۰۲۵-۲۷۷۴۲۷۳

خیابان ایتالیا / پ: ۹۸ / تلفن: ۸۱۹۹۸۶۰۰ / شماره: ۰۲۱-۸۹۷۷۴۳۸۱

- www.mahdaviat.ir
- info@mahdaviat.ir
- Entesharatbonyad@chmail.ir

بنیاد حضرت مهدی موعود علیه السلام در استان‌ها پاسخگوی درخواست‌های متقاضیان کتاب و

محصولات فرهنگی بنیاد و مرکز تخصصی مهدویت می‌باشد.

شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

(بر اساس آثار استاد محسن قرائتی)

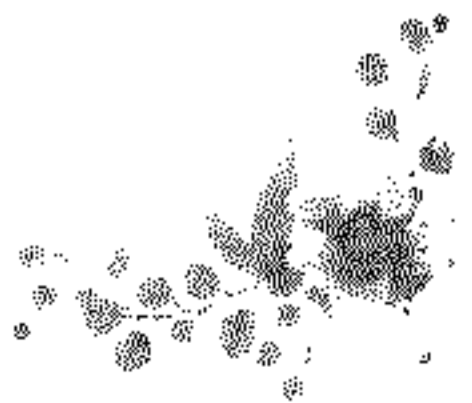
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَصَلَّى اللَّهُ عَلَي سَيِّدِنَا وَنَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ وَآلِهِ
الطَّاهِرِينَ

به لطف خداوند و عنایت امام زمان علیه السلام، حدود ۵۰ سال است که به امر تبلیغ دین برای عموم مردم به ویژه نسل جوان مشغول هستم و علاوه بر مباحث درس‌هایی از قرآن که هر هفته از تلویزیون پخش می‌شود، یک دوره اصول عقاید، فروع دین و تفسیر قرآن به نگارش درآورده‌ام که همه‌ی آنها در نرم‌افزاری تحت عنوان مجموعه آثار جمع‌آوری و منتشر گردیده است.

حجت الاسلام والمسلمین حسن ملایی از فارغ‌التحصیلان مرکز تخصصی مهدویت حوزه علمیه قم، به سفارش انتشارات بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود علیه السلام مطالب مرتبط با عنوان کتاب را از مجموعه آثار بنده استخراج و پس از تدوین، به شکل حاضر عرضه کرده‌اند. امید است تلاش ایشان مورد قبول حضرتش واقع شده و برای خوانندگان مفید واقع شود.

محسن قرائتی

فهرست مطالب:

بخش اول: کلیات

۱. حتمی بودن ظهور حضرت مهدی علیه السلام در قرآن ۱۳
۲. رابطه علت غیبت با مسئله ظهور ۱۷
۳. زمینه‌سازی برای ظهور، در قرآن ۱۹
۴. قرآن و جایگاه تلاش در رسیدن به آرزوها ۲۱
۵. رابطه تلاش و دعا در قرآن ۲۳
۶. نقش توکل در زمینه‌سازی ظهور ۲۵
۷. قرآن و مسئله امدادهای غیبی ۲۷
۸. شرایط نزول امدادهای الهی از منظر قرآن ۳۱
- ۱.۸. صبر و استقامت ۳۱
- ۲.۸. یاری دین خدا ۳۲
- ۳.۸. جهاد و مبارزه با دشمن ۳۲
- ۴.۸. تقوای الهی ۳۳
- ۵.۸. مجاهدت و تلاش ۳۳
- ۶.۸. ایمان به پروردگار ۳۴
- ۷.۸. عدم ارتباط با کافران ۳۴
- ۸.۸. انجام تکلیف ۳۵
- ۹.۸. استغفار و توبه ۳۵
۹. حقیقت انتظار، یعنی تلاش برای آمادگی و زمینه‌سازی ۳۶
۱۰. وظیفه ما در مسئله ظهور ۴۱
۱۱. لزوم توجه به شرایط ظهور، نه علائم ظهور ۴۲

بخش دوم: شرایط ظهور امام زمان علیه السلام

- الف) شرایط الهی ظهور ۴۶

۸ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

۱۴-۱. روحیه جهاد و مبارزه..... ۸۸

۱۵-۱. اصلاح‌گری در جامعه..... ۸۹

۲. شرایط مربوط به عموم مردم..... ۹۱

۱-۲. پذیرش روحی..... ۹۲

۲-۲. آمادگی معرفتی..... ۹۴

۳-۲. تبعیت عملی..... ۹۴

۴-۲. تقوا و ترک گناه..... ۹۵

۵-۲. هم‌دلی در طلب ظهور..... ۹۷

۶-۲. یأس از حکومت‌ها و خستگی از مکتب‌های بشری..... ۹۸

۷-۲. اطاعت از نایب امام و ولی فقیه..... ۹۹

۸-۲. دعای همگانی برای امام زمان عجله فرجه و وظیفه‌ای همگانی..... ۱۰۱

خاتمه: پاسخ به چند پرسش

۱. در برخی احادیث آمده: اگر کسی پیش از قیام امام زمان عجله فرجه قیام کند، قیامش

باطل است. منظور از این روایات چیست؟..... ۱۰۵

۲. با وجود لزوم اطاعت از امام عصر، حال که امام زمان عجله فرجه غایب است، چگونه

می‌توانیم مطمئن شویم که بر طبق خواسته ایشان رفتار کرده‌ایم؟..... ۱۰۸

۳. در احادیث فراوانی آمده است: امام زمان عجله فرجه زمانی ظهور می‌کند که دنیا پر از ظلم

و ستم شود. اگر این‌گونه است چه نیازی به آماده کردن شرایط ظهور است؟..... ۱۰۹

۴. آیا انتظار امام زمان عجله فرجه به معنای سکوت و بی‌تفاوتی در برابر ظلم است؟..... ۱۱۰

۵. یکی از شرایط انسانی ظهور و نیز از جمله عوامل اصلی موفقیت در بلاها و

امتحان‌های عصر غیبت، صبر و استقامت است. قرآن کریم، راه صبر بر مشکلات را چه

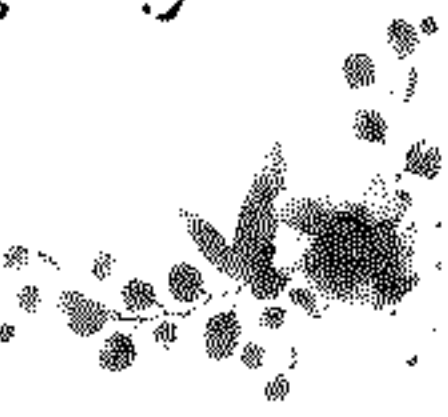
می‌داند؟..... ۱۱۱

کتاب‌نامه:..... ۱۱۷

مقدمه

اگرچه بررسی معارف دینی به خوبی گواه آن است که مباحث مهدویت از یک نظر، جزئی قطعی از این معارف است، باید اذعان داشت که از حیث اهمیت و اولویت، همه مباحث مهدوی هم‌رتبه نیستند و برخی از آنها، مهم‌تر و پرداختن به آن شایسته‌تر است. در میان مباحث مهدویت، مسئله ظهور امام زمان علیه السلام و تأسیس حکومت عدل جهانی ایشان، از آن رو که تحول جدی در زندگی بشر و در رشد همه جانبه او ایفا می‌کند، مهم‌ترین موضوع است، اما متأسفانه برخی به جای تلاش برای شناخت شرایط لازم برای ظهور و سپس تدارک آن شرایط، به دلایل مختلف و به گونه‌ای افراطی، به بحث علائم و نشانه‌های ظهور که در روند ظهور، تأثیری نداشته و تکلیفی را بر دوش ما نمی‌گذارد، می‌پردازند؛ در نتیجه به جای این که امام غایب و غریب خود را از غربت درآورند با غفلت از وظیفه، بر این غربت می‌افزایند!

۱۰ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

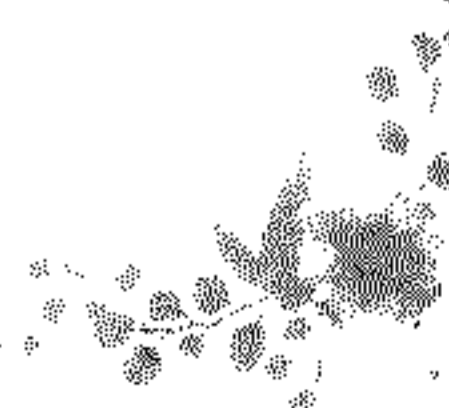
این نوشتار، حاصل تدوین تفکرات و اندیشه‌های حجت‌الاسلام‌والمسلمین محسن قرائتی است. گفتنی است در تدوین این اثر، از نرم‌افزار «مجموعه آثار» ایشان، که از آثار مکتوب و بیش از سه دهه سخنرانی‌های ایشان در مجموعه «درس‌هایی از قرآن» فراهم گردیده، استفاده شده است.

این کتاب سعی دارد با تکیه بر مطمئن‌ترین منبع دین، یعنی قرآن کریم و با کمک مفسران حقیقی آن، یعنی معصومان علیهم‌السلام و نیز با نگاهی آسیب‌شناسانه، ضمن پیرایش تصور عمومی درباره مقوله ظهور، برداشت صحیح از ظهور و شرایط آن را به همگان عرضه و مقدمات تلاش برای فراهم کردن زمینه‌های مردمی ظهور را فراهم و بدین وسیله، زمینه تعلق اراده خداوند به ظهور را مهیا کند.

تدوین‌گر: حسن ملایی

بخش اول: کلیات

مقدمه

سخن از بررسی شرایط ظهور و آن هم با توجه به آیات قرآنی، یکی از مهم‌ترین موضوعات در حوزه مباحث مهدویت است که پرداختن به آن، برای همه منتظران امام زمان علیه السلام ضرورت دارد. اما پیش از ورود به بحث، نیازمند طرح مقدماتی هستیم تا با تکیه بر آن‌ها مباحث خود را بیان کنیم؛ از این رو، این بخش به کلیاتی در این باره اختصاص دارد.

۱. مآل بودن ظهور حضرت مهدی علیه السلام در قرآن

مسئله حضرت مهدی علیه السلام و قیام جهانی ایشان، علاوه بر آیات قرآن، در روایات بسیاری از طریق شیعه آمده است؛ حتی در اغلب کتب حدیثی عامه نیز طرح شده و از مسلمات اعتقادی مسلمانان است. همان‌گونه که می‌دانیم، حضرت مهدی علیه السلام در سال ۲۵۵ هجری قمری به دنیا آمده و سپس به دلایلی از دیدگان مردم غایب شده است؛ البته غیبت حضرت در دو مرحله بوده است: غیبت کوتاه (صغری) و غیبت طولانی (کبری). در مرحله نخست که حدود هفتاد سال به طول انجامید، شیعیان به واسطه چهار نایب خاص، با حضرت ارتباط داشته و امور دینی خود را به فرمان امام زمان علیه السلام انجام می‌دادند، تا آن که حضرت به چهارمین نایب خود، علی بن محمد سمري خبر دادند که چند روز دیگر از دنیا می‌رود و دیگر پس از او شخص خاصی میان من و مردم واسطه نیست، چراکه غیبت کبری آغاز شده است. ایشان هم‌چنین راه شناخت وظایف و تکالیف را برای شیعیان

۱۴ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

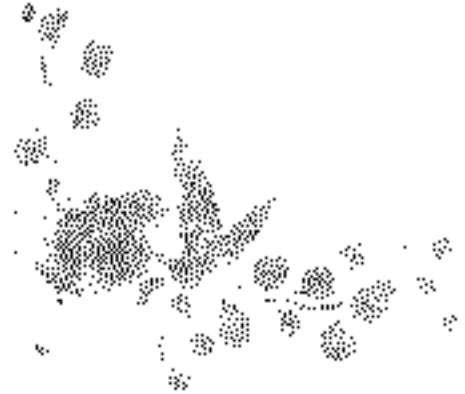
مشخص و آنها را موظف کرد به دانشمندان دینی رجوع کنند:
 در حوادثی که برای شما پیش می‌آید، به فقیهان و
 روایت‌گران سخنان ما مراجعه کنید، زیرا آنها حجت من بر
 مردم هستند، همان‌گونه که من حجت خدا بر آنان هستم.^۱
 از آن زمان، غیبت طولانی حضرت آغاز گشته و هنوز ادامه دارد.
 ایشان طبق صدها آیه و حدیث معتبر برای تشکیل حکومت عدل
 جهانی ظهور خواهد کرد.
 برخی از آیات حکایت‌گر حتمیت حکومت مهدوی، عبارتند از:
 آیه اول:

﴿هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ
 كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ﴾^۲: او کسی است که پیامبر خود را با
 هدایت و دین حق فرستاد، تا آن را بر همه دین‌ها پیروز
 گرداند، هرچند مشرکان ناراحت باشند.

این آیه به همین صورت، علاوه بر این سوره در دو سوره دیگر نیز
 آمده است: سوره فتح، آیه ۲۸ و سوره صف، آیه ۹. گرچه اسلام از نظر
 منطق و استدلال همیشه پیروز بوده است، اما این آیه، غلبه ظاهری و
 وعده حاکمیت اسلام بر جهان را بیان می‌کند؛ چنان‌که در آیات
 دیگری نیز «ظَهَرَ» به معنای استیلا یافتن آمده است؛ مثل: ﴿إِنَّ

۱. شیخ صدوق، کمال‌الدین و تمام‌النعمه، ج ۲، ص ۴۸۴.

۲. توبه، آیه ۳۳.

شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم ----- ۱۵

يُظْهِرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ^۱؛ اگر بر شما غالب شوند، سنگسارتان می کنند. و درباره کفار آمده است: ﴿إِنْ يَظْهِرُوا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ إِلَّا وَلَا ذِمَّةً﴾^۲؛ اگر بر شما غالب شوند، هیچ عهد و پیمانی را مراعات نمی کنند. از سویی، این آیه تاکنون تحقق نیافته است و از سوی دیگر، خداوند وعده حاکمیت کلی اسلام را داده و وعده اش دروغ نیست؛ در نتیجه، همان گونه که در روایات بسیاری آمده است، این آیه به ظهور حضرت مهدی علیه السلام اشاره دارد.

امام صادق علیه السلام در سخنی فرمود:

هنگامی که قائم ما قیام کرد، جایی در روی زمین باقی نمی ماند، مگر این که در آن جا صدای «اشهد ان لا اله الا الله» و «اشهد ان محمداً رسول الله» بلند می شود.^۳

و فرمود:

هرگاه قائم ظهور کند، عدل را در میان مردم برقرار می سازد و جور و ستم در زمان او برطرف می شود و راهها امن می گردد. در زمان او، زمین برکات خود را بیرون می کند و قائم، هر حق را به اصحابش برمی گرداند. در ظهور او تمام مردم روی زمین، دین اسلام را خواهند پذیرفت و آیه

۱. کهف، آیه ۲۰.

۲. توبه، آیه ۸.

۳. محمد بن مسعود عیاشی، تفسیر عیاشی، ج ۱، ص ۱۸۳.

۱۶ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

شریفه: ﴿وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ﴾^۱ مصداق پیدا خواهد کرد. قائم در میان مردم، مانند حضرت داود علیه السلام و حضرت محمد صلی الله علیه و آله حکم می‌کند. در آن زمان، گنج‌های زمین ظاهر و زینت‌هایش آشکار می‌شود، همه مردم ثروت‌مند خواهند شد و دیگر جایی برای مصرف صدقات پیدا نخواهد شد.^۲

آیه دوم:

﴿وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزُّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ﴾^۳؛^۴ و همانا در (کتاب آسمانی) زبور (که) بعد از ذکر (تورات، نازل شده) نوشتیم که قطعاً بندگان صالح من وارث زمین خواهند شد.

کلمه «زبور» در لغت عرب، به معنای هر نوع نوشته و کتاب است: ﴿وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ﴾^۴ ولی به قرینه آیه: ﴿وَآتَيْنَا دَاوُدَ زُبُورًا﴾^۵ به نظر می‌رسد که مراد، کتاب اختصاصی حضرت داود علیه السلام باشد که دربرگیرنده مجموعه مناجات‌ها، نیایش‌ها و اندرزهای آن حضرت

۱. آل عمران، آیه ۸۳

۲. علی بن عیسی اربلی، کشف الغمه، ج ۲، ص ۴۶۵.

۳. انبیاء، آیه ۱۰۵.

۴. قمر، آیه ۵۲.

۵. نساء، آیه ۶۳ و اسراء، آیه ۵۵.

شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم ----- ۱۷

است. این کتاب بعد از تورات نازل شده و مراد از «ذکر» در این آیه نیز همان تورات است؛ چنان که در آیه ۴۸ همین سوره هم گذشت که تورات، ذکر است.

بعضی گفته‌اند که منظور از «زبور» در این آیه، تمام کتب آسمانی و مراد از «ذکر»، قرآن مجید است و عبارت «مِنْ بَعْدِ» نیز به معنای «علاوه بر» می‌آید؛ در این صورت، معنای آیه چنین می‌شود: ما علاوه بر قرآن، در تمام کتب آسمانی نوشتیم که وارثان زمین هر آینه، بندگان صالح من خواهند بود. در روایات متعدد آمده است که آن بندگان صالحی که وارث زمین خواهند شد، حضرت مهدی علیه السلام و یارانش هستند.^۱

حقیقت آن است که همه ادیان معتقدند نجات‌دهنده‌ای خواهد آمد؛ لذا در زیارات مهدوی داریم: «السَّلَامُ عَلَيَّ مَهْدِيَّ الْأُمَمِ»؛^۲ سلام بر تو ای امامی که همه امت‌ها منتظر تو هستند! به همین جهت، موضوع ظهور وی، یکی از موضوعات مهم در مباحث مهدویت است.

۲. رَابِطَةُ عِلَّتِ غَيْبِ بَا مَسْئَلَةُ ظَهْوَر

در احادیث گوناگون، علت عدم درک محضر امام زمان علیه السلام بیان شده است؛ از جمله آن که خود ایشان ارتکاب گناه را سبب این امر معرفی

۱. علی بن ابراهیم قمی، تفسیر قمی، ج ۲، ص ۷۷.

۲. بحار الانوار، ج ۹۹، ص ۱۰۱.

۱۸ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

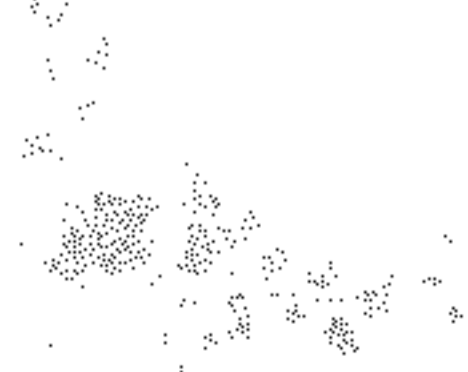
کرده و فرموده‌اند: «فَمَا يَحْبِسُنَا عَنْهُمْ إِلَّا مَا يَتَّصِلُ بِنَا مِمَّا نَكْرَهُهُ»^۱؛ ما را از شما حبس نمی‌کند، مگر اعمال ناپسندی که از ناحیه شما به ما می‌رسد. این سخن با صراحت می‌گوید که به سبب اعمال زشتی که انجام داده‌ایم، توفیق درک ظهور را پیدا نمی‌کنیم.

هم‌چنین وقتی از امام صادق علیه السلام سؤال می‌کنند که چرا امام زمان علیه السلام غایب می‌شود، آمده است: «وَ أَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى عُنُقِهِ»^۲ یعنی ایشان به گردن خود اشاره می‌کردند؛ کنایه از این که اگر بیاید، کشته می‌شود. بنابراین، از مجموع این روایات به دست می‌آید که علت غیبت امام دوازدهم، عدم آمادگی مردم برای پذیرش رهبری امام زمان علیه السلام است. خداوند آن حضرت را برای زمان مناسب ذخیره کرده است، تا زمانی که رشد و فرهنگ مردم به جایی برسد که بتوانند نور امامت را درک و از آن بهره‌گیری کنند.

اگر اداره برق یک شهر برای روشنایی کوچه‌های، تیر چراغ برقی نصب کرد و لامپی به آن زد، ولی بچه‌های کوچه با زدن سنگ لامپ را شکستند، مأمور اداره، لامپ دیگری می‌زند. چنانچه مجدداً بچه‌ها لامپ را هم بشکنند، باز اداره برق، برای روشنایی محل اقدام به نصب لامپ دیگری می‌کند. حال اگر برای بار سوم بچه‌های بی‌ادب لامپ را

۱. محمد باقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۵۳، ص ۱۷۶.

۲. شیخ صدوق، کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۴۳۵.

شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم ----- ۱۹

شکستند، به احتمال فراوان، اداره برق تمایلی به نصب مجدد لامپ ندارد، اما به خاطر خواهش بزرگ‌ترها و رفاه حال اهالی آن کوچه، ممکن است لامپ دیگری را نصب کند. اما فکر می‌کنید اداره برق تا چه تعداد این کار را انجام دهد؟ در مورد بحث ما نیز، حاکمان ستم‌گر، یازده چراغ هدایت را شکستند! خداوند نیز چراغ دوازدهم را نگه داشت تا زمانی که مردم لیاقت و آمادگی بهره‌گیری از این چراغ هدایت را پیدا کنند؛ بنابراین، باید زمینه‌های ظهور و حکومت مهدوی با فراهم شدن شرایط آن، آماده شود.

۳. زمینه‌سازی برای ظهور، در قرآن

آیاتی در قرآن بر حتمیت وجود زمینه‌ها و شایستگی‌های انسانی برای نزول و ظهور و فراگیری برکات و رحمت‌های پروردگار وجود دارد؛ آن‌جا که می‌فرماید:

﴿وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَلَٰكِن كَذَّبُوا فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾^۱؛ و اگر مردم شهرها و آبادی‌ها ایمان آورده و تقوا پیشه کرده بودند، قطعاً (درهای) برکات آسمان و زمین را بر آنان می‌گشودیم، ولی آنان (آیات ما را) تکذیب کردند؛ پس ما هم به خاطر عمل‌کردشان آنان را (با قهر خود) گرفتیم.

۱. اعراف، آیه ۱۹۶.

۲۰ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

از مصادیق بارز این آیه، دوران ظهور حضرت مهدی علیه السلام است که به گفته روایات، در آن زمان برکات از آسمان و زمین سرازیر می‌شود. از امام صادق علیه السلام روایت شده است:

چون حضرت قائم علیه السلام قیام کند، به عدالت حکم فرماید و در دوران او ستم برداشته شود، راه‌ها امن گردد، زمین برکت‌های خود را بیرون آورد و هر حقی به اهلش رسد.^۱

امام حسن علیه السلام نیز فرمودند:

در دولت او، درندگان آزادانه زندگی می‌کنند، زمین چنان‌که باید گیاهان خود را بیرون می‌دهد، آسمان برکات خود را فرو می‌فرستد و گنج‌ها (و معادن) زمین برای او آشکار می‌شود.^۲

نکاتی در این آیه وجود دارد که بر تلاش ما در جلب رحمت پروردگار تأکید می‌کند:

۱. ایمان به تنهایی کافی نیست، بلکه تقوا لازم است: «آمَنُوا وَ اتَّقُوا».

۲. بستن و گشایش، در اختیار خداست (لَفَتَّحْنَا)، اما بازتابی از عمل کرد ماست.

۱. علی بن عیسی اربلی، کشف الغمه، ج ۲، ص ۴۶۵.

۲. احمد بن علی طبرسی، الاحتجاج، ج ۲، ص ۲۹۱.

شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم ----- ۲۱

۳. عامل محرومیت‌ها و مشکلات، عمل کرد خود ماست: «بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ».

بر این اساس، برای این که اسلام دنیا را بگیرد و نعمت‌های الهی بر بشریت ببارد، باید شرایط آن مهیا شود.

۴. قرآن و جایگاه تلاش در رسیدن به آرزوها

آرزوهای هر انسان، انگیزه زندگی اوست و هر کسی به شوق رسیدن به آرزوهایش به سر می‌برد و راه‌هایی را برای دستیابی به آن جست‌وجو می‌کند. در منطق قرآن کریم، تلاش و کوشش، سهم زیادی در به دست آوردن آرزوها و منافع دارد، به طوری که در این کتاب زندگی آمده است:

﴿وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ وَأَنْ سَعْيُهُ سَوْفَ يُرَىٰ﴾؛^۱ و

این که برای انسان جز آنچه تلاش کرده، (بهره دیگری)

نیست و این که تلاش و سعی او به زودی دیده می‌شود.

این آیه به روشنی بیان می‌کند که:

اولاً؛ هستی، میدان تلاش و کار و نتیجه‌گیری است: ﴿وَأَنْ لَّيْسَ

لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ﴾.

ثانیاً؛ ما مکلف به انجام وظیفه‌ایم، نه حصول نتیجه. سعی و تلاش،

وظیفه ماست: «إِلَّا مَا سَعَى».

۱. نجم، آیات ۳۹-۴۰.

۲۲ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

ثالثاً؛ ایمان به بقای عمل و نظام عادلانه کيفر و پاداش، انسان را در برابر رفتار خود، هم دل گرم و تشویق و هم محتاط و مسئول می‌کند: «وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرَى».

رابعاً؛ هیچ عملی در هستی محو نمی‌شود: «سَعْيَهُ سَوْفَ يُرَى».
خامساً؛ نیکوکاران در دریافت پاداش کار خود، عجله نکنند: «سَوْفَ يُرَى».

یکی از آرزوهای بلند و مقدس همه ما شیعیان، ظهور امام زمان علیه السلام است، اما شاید کسانی بگویند: ما در زمینه‌سازی برای ظهور ایشان، با بسیاری از امور آشنایی نداریم! قرآن کریم دست کشیدن از تلاش را با این بهانه قبول ندارد و برای دفع چنین تفکر غلطی، کوشش در راه خدا را زمینه دریافت لطف ویژه خدا و نشان دادن راهی می‌داند که تاکنون برای ما مخفی بوده و به آن آگاهی نداشتیم؛ چنان‌که می‌فرماید:

﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا﴾^۱؛ و کسانی که در راه ما (تلاش و) جهاد کردند، راه‌های (قرب به) خود را به آنان نشان خواهیم داد.

حاصل آن‌که، با شعار و آرزو نمی‌توان به چیزی دست یافت و این کار، عمل و سخت‌کوشی است که شیرینی موفقیت را به کام انسان

۱. عنکبوت، آیه ۶۹.

شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم ----- ۲۳

می‌نشانند. بنابراین، اگر کسانی واقعاً می‌خواهند دوران ظهور امام زمان ع و حکومت عادلانه او را درک و از برکات آن استفاده کنند، خودشان نیز باید برای تحقق چنین حکومتی به اندازه توانایی که دارند تلاش کنند.

۵. رابطه تلاش و دعا در قرآن

یکی از اعمالی که در عصر غیبت امام عصر ع باید منتظران قدم مبارکش انجام دهند، بحث دعا برای فرج و ظهور است. خود امام عصر ع نیز از ما خواسته‌اند: «وَأَكثِرُوا الدُّعَاءَ بِتَعْجِيلِ الْفَرَجِ فَإِنَّ ذَلِكَ فَرَجُكُمْ».^۱ این موضوع باعث شده که برای برخی این سؤال پیش آید که وقتی قرار است برای ظهور امام زمان ع دعا کنیم، دیگر چه نیازی به تلاش برای زمینه‌سازی برای ظهور است؟

پاسخ آن است که دعا در کنار تلاش و کوشش است، نه به جای آن. در قرآن کریم آمده است که رزمندگانی که سینه سپر کرده و آماده دفاع هستند، این‌گونه دعا می‌کنند:

﴿رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ﴾^۲ پروردگارا! صبر و شکیبایی بر ما فرو ریز و

۱. شیخ صدوق، کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۴۸۵.

۲. بقره، آیه ۲۵۰.

۲۴ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

قدم‌های ما را ثابت و استوار بدار و ما را بر گروه کافران
پیروز فرما.

راز این مطلب هم آن است که اگرچه وظیفه انسان، حرکت و تلاش
است، پیروزی به دست خداست و به همین علت در ابتدا از پروردگار
می‌خواهند که آن‌ها را پیروز کند: «رَبَّنَا... وَ انصُرْنَا».

یعنی این‌گونه نیست که همه کارها به دست ما درست شود؛ مثل
این که ممکن است شما همه کلیدها را بزنید، اما از اداره برق قطع
باشد. اگر از اداره برق قطع باشد، شما همه کلیدها را هم بزنید روشن
نمی‌شود؛ از اداره برق قطع است. اگر خدا نخواهد، شما هرچه هم
تلاش کنید، بی‌فایده است. پس ببینید این حد وسط است؛ به خاطر
همین هم گفته‌اند که تلاش کنید، اما هنگام شروع آن بگویید: «إِنْ
شَاءَ اللَّهُ»؛ یعنی اگر خدا بخواهد، من این کار انجام می‌دهم.

مروری بر زندگانی معصومان علیهم‌السلام نیز نشان می‌دهد، با وجود این که
مظهر دعا بودند، اما شبانه‌روز، در حال تلاش و کوشش نیز بودند.
حضرت امیر علیه‌السلام نه فقط در جبهه، که در جامعه و خانه‌اش هم، مرد
کار بود. هم علف پاک می‌کرد و کفش را وصله می‌کرد و هم مشک
آب را برای یتیم‌ها می‌کشید؛ یعنی خدمات اجتماعی انجام می‌داد.
امام باقر علیه‌السلام بیل دست می‌گرفت و در هوای داغ حجاز بیل می‌زد.
کسی آمد و به امام گفت: شما از فامیل و اهل بیت پیغمبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و از
سادات قریش هستی. اگر الآن مرگ برسد، چه می‌کنی؟ دنبال دنیا
هستی؟ آن حضرت فرمود: در بهترین حالات هستم. بیل به دست

دارم. کسی که بیل در دست دارد، در شریف‌ترین حالات است. و الآن اگر مرگ بیاید، استقبال می‌کنم و افتخار می‌کنم که در این حال بمیرم، چون پول تهیه می‌کنم تا به مثل تو نیاز نداشته باشم. در روایت می‌خوانیم که دعای افرادی که بی‌کارند و هیچ تلاشی نمی‌کنند، مستجاب نمی‌شود. این مطلب ریشه قرآنی دارد، زیرا وقتی در مورد شرایط استجاب دعا به این کتاب آسمانی مراجعه می‌کنیم، می‌بینیم که ایمان و انجام اعمال صالح را دو شرط استجاب دعا معرفی کرده و می‌فرماید: ﴿وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾^۱ و کدام عمل از اصلاح امر فرج امام عصر، صالح‌تر است.

۶. نقش توکل در زمینه‌سازی ظهور

علاوه بر تصور اشتباه درباره دعا برای فرج که در پیش توضیح داده شد و راه‌حل آن نیز بیان گردید، یکی از مشکلات عقیدتی در باب زمینه‌سازی برای ظهور، برداشت غلط درباره توکل است. این درست است که اسلام، خداوند متعال را تکیه‌گاه انسان معرفی می‌کند، زیرا از طرفی قدرتش بی‌انتهای و بر همه چیز توانا و همه قدرتها از او پدید آمده است و از سوی دیگر، از همه مهربان‌تر و أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ است و تمام صفاتی که در تکیه‌گاه تزلزل‌ناپذیر لازم است، تنها در او موجود است؛ اما باید دانست که توکل در مقابل جهد و سعی نیست که آیا

۱. شوری، آیه ۲۶.

۲۶ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

جهد و سعی کنیم یا توکل؟ توکل یعنی انسان همیشه به آنچه مقتضای حق است، عمل کند و در این راه به خدا اعتماد کند که خداوند حامی و پشتیبان کسانی است که حامی و پشتیبان حقند. توکل، تضمین الهی است برای کسی که همیشه حامی و پشتیبان حق است و خداوند این عالم را طوری ساخته است که همواره از کسانی که حق و حقیقت را حمایت کنند، حمایت می‌کند. حق همواره تأیید معنوی با خود دارد.

اساساً کار نکردن و راه نرفتن که تضمین، و سکون و توقف، تأیید نمی‌خواهد. رنج و مشقت‌هایی در پیمودن راه هست که اراده را سست و عزیمت را فسخ می‌کند که توکل نیاز دارد. رسول خدا ﷺ عده‌ای را دید که زراعت و کشت و کار نمی‌کنند؛ به آن‌ها فرمود: «شما چه کار می‌کنید؟» گفتند: ما توکل می‌کنیم. ایشان فرمود: «لَا بَلَّ أَنْتُمْ الْمُتَكِلُونَ؛ چنین نیست؛ شما سربار مردم هستید!».

بنابراین مفهوم توکل، تسلیم حوادث شدن نیست، بلکه در عین به کار گرفتن تمام قدرت و نیرو، توجه داشته باشد که آنچه دارد از خود او نیست و آنان که فرمان خدا را زیرپا بگذارند و از فراهم کردن نیروهای مادی و معنوی غفلت ورزند، هرگز مشمول یاری او نخواهند بود.

۱. میرزا حسین نوری، مستدرک الوسائل، ج ۱۱، ص ۲۱۷.

پس توکل، هیچ ربطی به فراهم نکردن زمینه‌های ظهور ندارد، بلکه برعکس؛ باید در این جهت تلاش کرد، منتها نباید مغرور به اعمال خود شد و نه به بهانه توکل بر خدا، کوشش در این راستا را تعطیل کرد.

۷. قرآن و مسئله امدادهای غیبی

مطلب قابل توجه در راستای فراهم کردن شرایط ظهور، جایگاه امدادهای غیبی در ظهور امام زمان علیه السلام است، چراکه برخی با خواندن روایات گزارش‌گر وقایع ظهور و رخ دادن معجزات و کرامات گوناگون چنین فهمیده‌اند که امر ظهور مهدی موعود علیه السلام کاملاً با معجزه الهی رخ خواهد داد و به همین جهت، نیازی به تلاش مردم نیست؛ در حالی که این تصور در فرهنگ قرآن کریم اشتباه و ناشی از برداشت ناصحیح درباره امدادهای غیبی است.

اصل کمک‌های غیبی و امدادهای الهی موضوعی است که نه تنها در پیشگاه قرآن مورد قبول است، بلکه طبق آموزه‌های توحیدی اسلام، نصرت حقیقی از جانب خدا بوده و انسان به امدادهای الهی در همه حال نیازمند است، چه در حال ضعف و چه در حال قدرت؛ هم‌چنان که در جنگ بدر با مسلمانان اندک، از نصرت الهی برخوردار شدند و در جنگ خنین با تعداد زیاد، باز هم نصرت الهی به یاری

۲۸ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

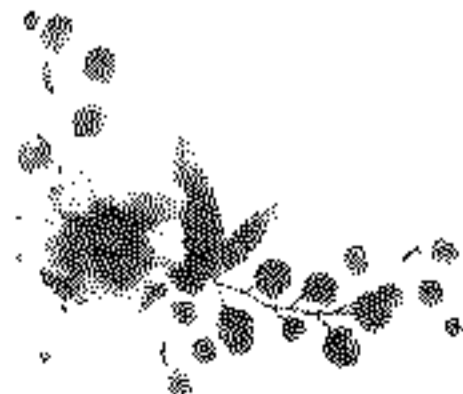
آمد: ﴿لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ﴾^۱.

در میان بشارت‌های این کتاب آسمانی به مؤمنان نیز، یاری رساندن آن‌ها به شیوه‌ای غیرطبیعی و به تعبیری امدادهای غیبی است، چراکه این بشارت‌ها اثر فراوانی بر افزایش امید و تقویت روحیه مؤمنان خواهد داشت. قرآن در آیه سیزدهم سوره «آل عمران»، جریان جنگ بدر و نزول امدادهای آسمانی را برای عبرت ما چنین نقل می‌کند:

﴿قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأُخْرَى كَافِرَةٌ بَرُّوهُمْ مَثَلَيْهِمْ زَآئِ الْعَيْنِ وَاللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصَرِهِ مَن يَشَاءُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ﴾؛ به یقین، در دو گروهی که (در جنگ بدر) با هم روبه‌رو شدند، برای شما نشانه (و درس عبرتی) بود؛ گروهی در راه خدا نبرد می‌کردند و گروه دیگر که کافر بودند (در راه شیطان و هوس خود). کفار به چشم خود، مسلمانان را دوبرابر می‌دیدند (و این عاملی برای ترس آنان می‌شد) و خداوند هر کس را بخواهد به یاری خود تأیید می‌کند. همانا در این امر برای اهل بینش، پند و عبرت است.

در این نبرد، تعداد مسلمانان ۳۱۳ نفر بود که ۷۷ نفر آن‌ها از مهاجران و ۲۳۶ نفر از انصار بودند. پرچمدار مهاجران، حضرت

۱. توبه، آیه ۲۵.

علی علیه السلام و پرچم‌دار انصار، سعد بن عباده بود. مسلمانان هفتاد شتر، دو اسب، شش زره و هشت شمشیر داشتند، ولی لشکر کفر بیش از هزار رزمنده و صد اسب‌سوار داشت. مسلمانان در آن جنگ با دادن ۲۲ شهید - چهارده نفر از مهاجران و هشت نفر از انصار - بر دشمن کافر که هفتاد کشته و هفتاد اسیر داده بود، پیروز شدند.

در این آیه می‌خوانیم که کفار، مسلمانان را دو برابر دیدند: «يَرَوْنَهُمْ مِثْلَيْهِمْ»؛ در حالی که این چنین نبود و آن جا که خدا بخواهد دیده‌ها، برداشتها و افکار عوض می‌شود. بدین گونه، جنگ بدر نشان داد که اراده خداوند بر اراده خلق غالب و تنها امکانات مادی، عامل پیروزی نیست. بنابراین در اصل این مطلب تردیدی نیست.

ما هم قبول داریم که در امر ظهور و تشکیل حکومت حضرت مهدی علیه السلام امدادهای الهی هم نقش دارند، اما طبق آیات قرآنی، تحقق امدادهای غیبی نیز خود دارای شرایطی است که مردم باید آن شرایط را حاصل کنند. درباره این مطلب در بخش شرایط مردمی ظهور، به طور مفصل صحبت خواهیم کرد که برای نمونه می‌توان به یکی از آیات بیان‌کننده این مطلب که اتفاقاً از آیات مهدوی هم است، اشاره کرد؛ آن جا که قرآن کریم در آیه ۱۲۵ سوره آل عمران می‌فرماید:

﴿بَلَىٰ إِن تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُم مِّن فَوْرِهِمْ هَذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ آلَافٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ﴾؛ البته اگر صبر و مقاومت کنید و پرهیزگاری نمایید (گرچه) دشمنان با خشم و خروش بر شما بتازند، پروردگارتان شما را با پنج‌هزار فرشته

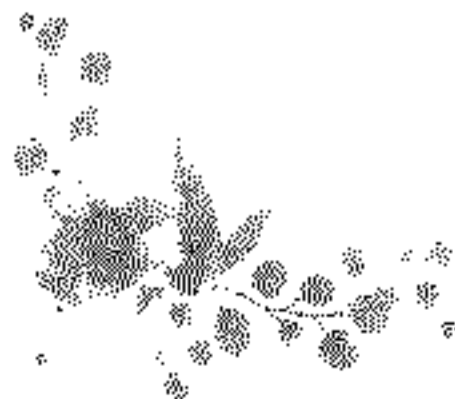
۳۰ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

مخصوص مدد می‌رساند.

همان‌گونه که می‌بینید، در این آیه شریفه استقامت و تقوا، عامل نزول فرشتگان و امدادهای غیبی معرفی شده است؛ لذا در احادیث مربوط به وقایع ظهور، به حضور مؤمنان کارآمد که دارای شرایط، از جمله این دو شرط است، در کنار امدادهای الهی تصریح شده و آمده است: «سه لشکر برای یاری حضرت مهدی عج می‌آیند؛ لشکری از فرشتگان، لشکری از مؤمنان و ایجاد رعب و وحشت در دل دشمنان». در زندگی ما نیز قاعده و اصل همین‌طور است؛ کسی نگوید حال که چنین است، در امور شخصی هم خدا از طریق امدادهای غیبی به من کمک کند تا امسال بدون درس خواندن در کنکور قبول شوم و یا کشاورزی درخواست کند که بدون کشاورزی و فقط با امدادهای غیبی، محصول خوبی به دست آورد! بنا نیست خداوند عالم، دنیا و نظام موجود در آن را به هم بریزد. در قرآن کریم قدرت خدا بر اساس ربوبیت^۱ او و همراه با حکمت او مطرح شده است؛ کما این که در سوره انفال، وقتی خدای متعال جریان نصرت غیبی خدا در جنگ بدر را طرح می‌کند، می‌فرماید: ﴿...وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾^۲ و نصرت خویش را بر اساس عزت و حکمت، قرار می‌دهد.

۱. ﴿... يُمِدُّكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلَاثَةِ آلَافٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُنَزَّلِينَ﴾؛ آل عمران، آیه ۱۲۴.

۲. انفال، آیه ۱۰.

شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم ----- ۳۱

خداوند قدرت دارد بدون درد زاییدن هم بچه بدهد، ولی حکمت خدا این را می گوید که بچه از راه درد زایمان و کشاورز از راه کشاورزی به هدفش برسد که: نابرده رنج گنج میسر نمی شود. حکمت خدا این است که انسان با دست و پا زدن و با تلاش به جایی برسد.

۸. شرایط نزول امدادهای الهی از منظر قرآن

حاصل مطالب پیش آن شد که امدادهای غیبی پس از آن است که ما تلاش خود را انجام دهیم و اگرچه خداوند هر کس را بخواهد یاری می کند، ولی این یاری، شرایطی دارد. فهم این مطلب در شناخت جایگاه امدادهای غیبی در امر ظهور و موفقیت حضرت مهدی علیه السلام در تشکیل حکومت عدل جهانی بسیار کارساز خواهد بود. برخی از شرایط نصرت و امدادهای الهی در قرآن عبارت است از:

۱-۸. صبر و استقامت

انسان صابر، محبوب خدا و در پناه او و مشمول امدادهای الهی است. قرآن می فرماید: ﴿وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ﴾^۱ و در جایی دیگر درباره اولیای الهی ذکر می کند: ﴿فَصَبِرُوا عَلَىٰ مَا كُذِّبُوا وَأُوذُوا حَتَّىٰ أَتَاهُمْ نَصْرُنَا﴾^۲ بر آنچه تکذیب شدند و آزار دیدند، شکیبایی کردند تا یاری

۱. بقره، آیه ۲۴۹.

۲. انعام، آیه ۳۴.

۳۲ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

ما به آنان رسید. و نیز فرمود:

﴿إِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُمْ مِنْ فُورِهِمْ هَذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ
آلَافٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ﴾^۱؛ البته اگر صبر و مقاومت کنید و
پرهیزگاری نمایید، (گرچه) دشمنان با خشم و خروش بر
شما بتازند، پروردگارتان شما را با پنج هزار فرشته
مخصوص مدد می‌رساند.

۲-۸. یاری دین خدا

قرآن کریم، یکی از شرایط مهم ارسال امدادهای الهی را نصرت از
دین و به تبع آن، ولیّ خدا معرفی می‌کند و می‌فرماید: ﴿إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ
يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ﴾^۲؛ اگر خدا را یاری کنید، یاری‌تان می‌کند و
گام‌هایتان را استوار می‌دارد.

۳-۸. جهاد و مبارزه با دشمن

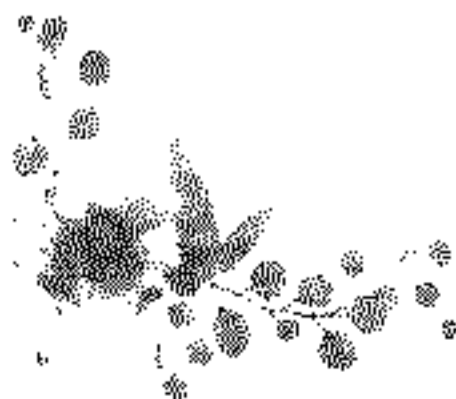
جبهه‌های جنگ نیز در حقیقت، بستر نزول امدادهای الهی است،
زیرا قرآن کریم می‌فرماید:

﴿فَاتْلُوهُمْ يُعَذِّبُهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيُخْزِيهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ﴾^۳؛ با

۱. آل‌عمران، آیه ۱۲۵.

۲. محمد، آیه ۷.

۳. توبه، آیه ۱۴.

شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم ----- ۳۳

آنان بجنگید، تا خدا آنان را به دست شما عذاب و رسوایشان کند و شما را بر ایشان پیروزی بخشد.

۸-۴. تقوای الهی

یکی از آثار مبارک تقوای الهی و پرهیزگاری که قرآن جایگاه بزرگی برای آن قائل شده است - علاوه بر آثار دیگری که بر آن مترتب است - جلب رحمت و کمک ویژه پروردگار عالم است. خداوند رئوف در آیه ۱۲۵ سوره آل عمران می فرماید:

﴿بَلَىٰ إِن تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُم مِّن فَوْرِهِمْ هَذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ آلَافٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ﴾؛ البته اگر صبر و مقاومت کنید و پرهیزگاری نمایید، (گرچه) دشمنان با خشم و خروش بر شما بتازند، پروردگارتان شما را با پنج هزار فرشته مخصوص مدد می رساند.

۸-۵. مجاهدت و تلاش

در فرهنگ قرآنی، تلاش انسان، نشانه صداقت اوست و همین صداقت است که باعث نزول امدادهای غیبی می شود، کما این که قرآن می فرماید:

﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ﴾؛^۱ و

۱. عنکبوت، آیه ۶۹.

۳۴ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

کسانی که در راه ما کوشیده‌اند، به یقین راه‌های خود را بر آنان می‌نمایم و در حقیقت، خدا با نیکوکاران است.

۸-۶. ایمان به پروردگار

قرآن کریم در سوره «کهف» و در احوالات اصحاب کهف، ایمان مثال‌زدنی ایشان را عاملی برای عنایت ویژه خدا به آن‌ها معرفی می‌کند و می‌فرماید:

﴿إِنَّهُمْ فِتْنَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى وَزَبَطْنَا عَلَى

قُلُوبِهِمْ﴾: آنان جوانمردانی بودند که به پروردگارشان

ایمان آورده بودند و بر هدایتشان افزودیم و دل‌هایشان

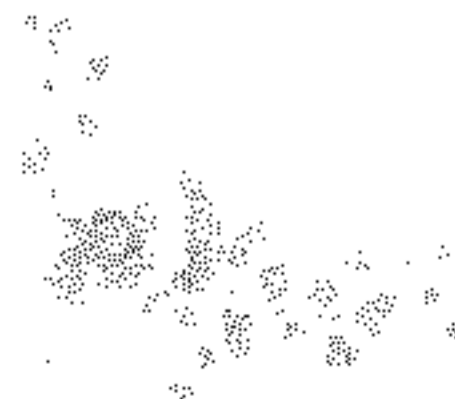
را استوار گردانیدیم.

۸-۷. عدم ارتباط با کافران

نکته بسیار جالبی که قرآن مکرراً تعلیم می‌دهد آن است که می‌فرماید با کفار رابطه ولایت نداشته باشید، تا امدادهای غیبی خدا به سوی شما سرازیر شود: ﴿لَا تَتَّخِذُوا... يَأْتِي بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ﴾،^۱ زیرا در غیر این صورت، هرکس به سراغ کفار برود، خداوند او را به حال خود رها و از امدادهای غیبی خود محروم می‌سازد: ﴿وَمَنْ يَفْعَلْ

۱. کهف، آیات ۱۳-۱۴.

۲. مانند، آیه ۵۲.

شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم ----- ۳۵

ذَلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ^۱.

۸-۸. انجام تکلیف

مطابق فرهنگ قرآنی، ما باید به وظیفه خود عمل کنیم و آن گاه در انتظار امدادهای او باشیم. در آیه ۹۳ سوره «هود» و در احوال حضرت شعیب رضی الله عنه به این امر این گونه اشاره شده است:

﴿وَيَا قَوْمِ اغْتَلُوا عَلَيَّ مَكَاتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ سَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ كاذِبٌ وَارْتَقِبُوا إِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ﴾؛ و (شعیب گفت:) ای قوم من! (پس) هر چه در توان دارید انجام دهید، من (نیز) کار خودم را خواهم کرد. به زودی خواهید دانست (که) عذاب خوارکننده به سراغ چه کسی خواهد آمد و چه کسی دروغ گوست. شما در انتظار باشید، من (نیز) همراه شما منتظرم.

۸-۹. استغفار و توبه

در پیشگاه قرآن، استغفار، رزق و امدادهای غیبی را در پی دارد. در این کتاب آسمانی آمده است:

﴿اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَ

۱. آل عمران، آیه ۲۸.

يُؤْتِكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا؛^۱

استغفار کنید، زیرا خداوند غفار و بخشنده است، تا آسمان را به باران فراوان بر شما بگمارد و شما را به مالها و فرزندان کمک کند و برایتان باغها و جویبارها پدید آرد.

موارد دیگر و نیز بررسی بیشتر آنها را در بخش شرایط انسانی ظهور، ذکر خواهیم کرد.

۹. مقیقت انتظار، یعنی تلاش برای آمادگی و زمینه‌سازی

یکی دیگر از موضوعاتی که در بیان بهتر بحث شرایط ظهور به ما کمک می‌کند، توجه به مفهوم و لوازم انتظار ظهور است، زیرا در روایات معصومان علیهم‌السلام توجه بسیاری به این موضوع شده است. ابوبصیر از امام صادق علیه‌السلام روایت کرده که روزی آن حضرت فرمود: «آیا شما را از چیزی آگاه نکنم که خداوند بدون آن، هیچ عملی را از بندگان نمی‌پذیرد؟» عرض کردم: بفرمایید! فرمود:

گواهی دادن بر این که هیچ معبودی جز خدا نیست و این که محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم بنده [و فرستاده] اوست، و اقرار به هر آنچه خداوند امر فرموده و ولایت برای ما و بیزاری از دشمنان ما - امامان - و تسلیم شدن به آنان و پرهیزگاری و کوشش و خویشن‌داری و انتظار حضرت قائم.^۲

۱. نوح، آیه ۱۰-۱۲.

۲. نعمانی، الغیبه، ص ۲۰۰.

هم‌چنین از امام رضا علیه السلام روایت شده است:

چقدر صبر پیشه گرفتن و انتظار فرج کشیدن نیکو است! آیا

نشیده‌اید که عبد صالح فرمود: ﴿انْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ

الْمُنْتَظِرِينَ﴾؛^۱ پس منتظر باشید، من هم با شما از منتظرانم.^۲

و نیز پیامبر خدا صلی الله علیه و آله فرمود: «أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ انْتِظَارُ الْفَرَجِ»؛^۳ انتظار

فرج و گشایش، برترین عبادت است.

اصولاً هر کسی در زندگی مادی انتظار و امیدی دارد و البته زندگی به این امیدهاست. اگر چراغ امید خاموش شود، دیگر کسی دنبال کاری نمی‌رود؛ منتها باید دید که چه انتظاری ارزش دارد؟ همه افراد امید دارند، اما روشن فکر، کسی است که در انتظار صلح جهانی باشد و برای همه مردم فکر کند. اگر خواستید ببینید فردی چقدر ارزش دارد، ببینید آرزویش چیست. آرزوی یک بچه، آدامس است؛ اما هرچه روح بزرگ‌تر شود، امیدهای او هم بزرگ‌تر می‌شود. بزرگ‌ترین افراد کسانی هستند که در انتظار حضرت مهدی علیه السلام باشند، چون انتظار حضرت یعنی امید جهانی، خیر جهانی، عدالت جهانی، امنیت جهانی. هرچه آرزو کوچک‌تر باشد، شخص کوچک‌تر است و هرچه

۱. اعراف، آیه ۷۱.

۲. عروسی حویزی، تفسیر نورالثقلین، ج ۲، ص ۴۴.

۳. نهج الفصاحه، ح ۴۰۹.

آرزو بزرگ‌تر باشد، شخص بزرگ‌تر است. انتظار حضرت مهدی علیه السلام، یعنی انتظار همه خوبی‌ها و محو همه بدی‌ها.

در عین حال باید دانست که انتظار، عمل است، زیرا در روایات ما آمده است: «أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ» و نمی‌گویید «افضل الحالات»؛ پس انتظار عمل است، نه حالت و سکوت و سکون. انسانی که منتظر مسافرش است و کشاورزی که منتظر میوه است، آسوده‌خاطر نمی‌نشیند. ما که منتظر آقا هستیم، باید رفتارمان با رفتار آقا سنخیتی داشته باشد؛ پس منتظر یعنی انسان تلاش‌گر.

انتظار یعنی اعتراض به وضع موجود و امید به باز شدن درهای رحمت و معرفت. انتظار یعنی من منتظرم جهانی پر از عدل شود. در «دعای افتتاح» که منسوب به امام عصر علیه السلام است، می‌خوانیم: «اللَّهُمَّ إِنَّا نَشْكُو إِلَيْكَ»؛ یعنی خدایا! من شکایت می‌کنم و نظام‌های طاغوتی موجود در روی زمین را قبول ندارم. اگر کسی بپرسد که چه حکومتی را قبول دارید؟ پاسخ آن در ادامه دعا آمده است: «إِنَّا نَرْغِبُ إِلَيْكَ فِي دَوْلَةِ كَرِيمَةٍ».

دعای ندبه یعنی دعای اعتراض بر طاغوت‌های جهان و دعای انتظار و امید به آمدن حکومت حق. اگر جمع می‌شویم و دعای ندبه می‌خوانیم و در فکر حکومت حق هستیم، باید در فکر تلاش برای زمینه‌سازی آن حکومت هم باشیم.

در زمانی که استاد شهید مطهری در تهران بودند و برای تدریس از

آن جا به قم تشریف می آوردند، مدتی در قم میزبان ایشان بودم. در همان زمان و در مسیر راه، سوالات زیادی را از ایشان می پرسیدم که یکی از آنها درباره انتظار ظهور بود. ایشان درباره حقیقت انتظار، مثلی را از مرحوم حجة الاسلام راشد که قبلاً در رادیو سخنرانی می کرد و مرد دانشمندی بود، نقل کردند که می گفت: وقتی شب می شود، همه ما در انتظار خورشید هستیم، اما معنای منتظر خورشید بودن این نیست که در تاریکی بنشینیم. هم منتظر خورشید هستیم، هم وظیفه ما این است که بلند شویم و کاری انجام دهیم و برقی را روشن کنیم.

کسی که منتظر مصلح است، باید صالح باشد. انسان های بی تفاوت، بی غیرت، بی پول و بی قدرت که نمی توانند بگویند: یا حجة بن الحسن، تشریف بیاور! کسانی که در انقلاب و نظام اسلامی نقشی نداشته و ندارند، اول از خدا بخواهند که به آنها نقشی بدهد و بعد دعای ندبه بخوانند. وقتی می گوییم: مهدی بیا، حضرت بیاید چه کند؟ لابد می گویند او خواهد آمد تا از حق مردم دفاع کند. خیلی خوب، وقتی هشت سال جنگ تحمیلی بود، شما چقدر از حق دفاع کردید؟ در این حوض چقدر شنا کردی که حالا می گویی: اقیانوس اطلس! کسانی که در انقلاب هیچ نقشی نداشتند، اصلاً رویشان نمی شود که بگویند: مهدی بیا!

در بسیاری از آیات مهدوی که مربوط به منتظران ظهور است نیز

۴۰ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

همین آمادگی دیده می‌شود؛ برای مثال قرآن می‌فرماید:

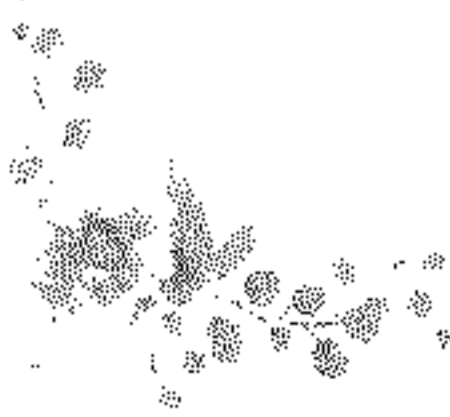
﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّٰدِقُونَ وَالشَّٰهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْحَرِيمِ﴾^۱ و کسانی که به خدا و پیامبرانش ایمان آورده‌اند، آنان همان کسانی هستند که سر تا پا صداقتند و نزد پروردگارشان گواهانند، پاداش و نورشان را دارند و کسانی که کفر ورزیدند و آیات ما را تکذیب کردند، آنان اصحاب دوزخند.

حارث بن مغیره از حضرت باقر علیه السلام روایت کرده است:

کسانی که از شما عارف به این امر (امامت اهل بیت علیهم السلام) هستند و منتظرند و آرزوی پاداش نیک دارند، به خدا قسم مانند آن کسی است که به همراه قائم آل محمد علیه السلام جهاد کرده است. سپس فرمود: به خدا قسم، مانند کسی است که با پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله با شمشیرش جهاد کرده است. آن‌گاه برای مرتبه سوم فرمود: به خدا قسم، مانند کسی است که در خیمه پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به درجه شهادت رسیده است و درباره شما آیه‌ای در قرآن هست. عرض کردم: کدام آیه؟ ایشان فرمود آیه: ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّٰدِقُونَ وَالشَّٰهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ﴾^۲ و کسانی که به خدا و

۱. حدید، آیه ۱۹.

۲. حدید، آیه ۱۹.

شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم ----- ۴۱

پیامبرانش ایمان آورده‌اند، آنان همان کسانی هستند که سر تا پا صداقتند و نزد پروردگارشان گواهانند، پاداش و نورشان را دارند؛ آن‌گاه فرمود: به خدا قسم نزد خداوند، صادقین و شهدا محسوب می‌شوید.^۱

ملاحظه می‌کنید که در آیه‌ای که در شأن منتظران ظهور است، وصف «صدیق» برایشان آورده شده و «صدیق» به کسی گفته می‌شود که سر تا پا راستی و درستی است و دل و زبان و عمل او یکی است و صداقت جزء خلق و خوی او شده است. معلوم است که کسب این خصلت عالی، خود نشانه آمادگی برای ظهور امام حق خواهد بود.

۱۰. وظیفه ما در مسئله ظهور

در بحث ظهور، دانستن این که امام زمان علیه السلام در چه زمانی ظهور می‌کنند و یا این که اکنون در کجا زندگی می‌کنند، ارزش چندانی ندارد، آنچه ارزشمند است آن است که بدانیم وظیفه ما در حال حاضر چیست و امام از ما چه انتظاری دارد و سپس به آن جامه عمل بپوشیم، زیرا انجام وظیفه بهترین راه برای زمینه‌سازی برای ظهور حضرت ولی عصر علیه السلام است؛ لذا شناخت وظیفه، لازم‌ترین مطلب در زمان غیبت امام است که ما به برخی از آن‌ها به صورت فهرست‌وار

۱. ملامحسن فیض کاشانی، تفسیر صافی، ج ۵، ص ۱۳۶.

۴۲ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

اشاره می‌کنیم و توضیح آن بعداً خواهد آمد:
- شناخت امام زمان عجله و اهداف او کما این که در دعا آمده است:
«اللهم عزّفتنی حجّتك فانک ان لم تعرفنی حجّتك ضللت عن دینی»^۱
- معرفی و شناساندن امام زمان عجله و انقلاب جهانی او به دیگران و
ایجاد زمینه‌های لازم برای ظهور.
- تلاش در جهت جلب رضایت امام زمان عجله با انجام اعمال صالح و
ارتباط معنوی.

- انتظار فرج و دعا برای ظهور حضرت.
- صدقه دادن و دعا کردن برای سلامتی امام.
- خواندن نماز و دعاهای فرج، ندبه، عهد و سلام کامل.
- پرداخت حقوق مالی (خمس) متعلق به امام زمان عجله.
- عمل به تکلیف و واجبات و دوری از گناه و محرّمات.
مسئلاً تاجری که کلاه‌برداری می‌کند، منتظر ظهور امام زمان عجله
نیست. کسانی که کم‌کاری، کم‌فروشی، بدکاری و خیانت می‌کنند،
منتظر امام زمان عجله نیستند.

۱۱. لزوم توجه به شرایط ظهور، نه علائم ظهور

ملاحظه می‌کنید که اگر عمل به وظیفه در عصر غیبت، محور
فعالیت‌های ما باشد، یکی از وظایف ما زمینه‌سازی برای ظهور است و در

۱. مفاتیح الجنان، تعقیبات نماز.

شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم ----- ۴۳

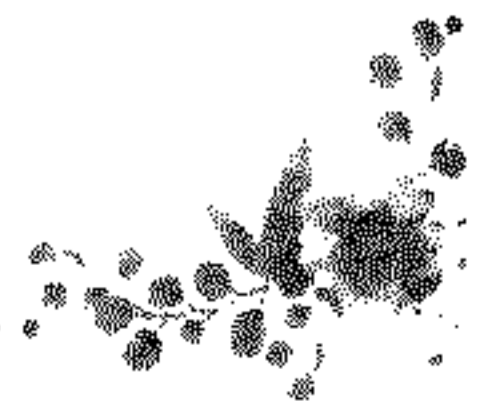
این صورت آنچه باید مورد توجه باشد، توجه به شرایط ظهور است، نه علائم و نشانه‌های ظهور؛ موضوعی که متأسفانه به خاطر بی‌توجهی بسیاری از شیعیان آن حضرت، مورد غفلت قرار گرفته و به جای پرداختن به شناسایی و فراهم کردن شرایط ظهور، مسائل علائم ظهور مورد اهتمام آن‌ها قرار می‌گیرد.

عدم ظهور حاکی از آن است که آمادگی جهانی هنوز مشاهده نمی‌شود؛ لذا باید تلاش کرد و زمینه‌های لازم را برای آن فراهم ساخت. حضرت ولی عصر علیه السلام وقتی ظهور می‌کند که مردم به معارف و اندیشه‌های قرآن و اسلام آگاه و آمادگی حکومت ایشان را داشته باشند.

کسانی که منتظر مصالح هستند، باید خودشان هم آدم صالحی باشند. نمی‌شود آدم منتظر مصالح باشد، ولی خودش صالح نباشد. کسی که منتظر مصالح است، باید خودش هم صالح باشد. نمی‌شود صبر کنیم امام زمان بیاید و درست کند. ما منتظر خورشید هستیم، اما شب هم خودمان چراغ روشن می‌کنیم. هم منتظر خورشید هستیم و هم شب، خودمان چراغ روشن می‌کنیم. هم منتظر امام زمان علیه السلام هستیم و هم باید تلاش کنیم.

بخش دوم: شرایط ظهور امام زمان علیه السلام

مقدمه

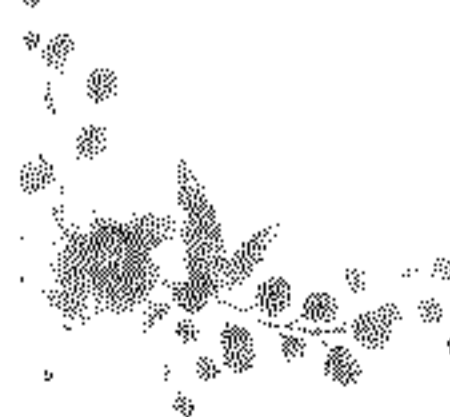
با توجه به مطالبی که پیش‌تر بیان شد، ظهور امام زمان علیه السلام نیازمند وقوع شرایطی است که برخی از آنها از جانب خدا و برخی دیگر نیازمند فراهم شدن آن به دست انسان‌هاست. این شرایط در آیات قرآن و به تبع آن در احادیث بیان شده است. آنچه در ادامه می‌آید، شمارش و بررسی شرایط الهی و انسانی ظهور است.

الف) شرایط الهی ظهور

گفته شد که برای ظهور امام عصر علیه السلام شرایطی باید حاصل شود که تحقق برخی از آنها از جانب خدا و برخی دیگر از جانب انسان‌هاست. از شرایط انسانی ظهور در آینده سخن خواهیم گفت، اما برخی از مهم‌ترین شرایط الهی ظهور عبارتند از:

۱. ارادهٔ پروردگار

از آموزه‌های اصیل قرآنی آن است که تمام حوادث جهان به اذن و ارادهٔ خداوند به وجود می‌آید و اگر او نخواهد، هیچ چیزی حادث نخواهد شد. این همان چیزی است که از آن به توحید افعالی یاد می‌شود. در حقیقت خواست انسان، نه مستقل از خواست خداوند است و نه برتر از آن، بلکه آنچه انسان می‌خواهد، اگر مورد خواست خداوند نیز قرار گیرد، محقق می‌شود. قرآن کریم می‌فرماید: ﴿وَمَا

شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم ----- ۴۷

تَشَاوُرًا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ^۱؛ و شما نمی‌خواهید جز آنچه خداوند، پروردگار جهانیان بخواهد.

چون خداوند، رب العالمین است و بر همه امور تسلط دارد، پس خواست انسان نیز مشروط به خواست اوست؛ مثل این‌که در ماشین‌های تعلیم رانندگی، دو دستگاه گاز و ترمز وجود دارد؛ یکی زیر پای کارآموز و دیگری زیر پای مربی. در این ماشین، کارآموز می‌تواند از گاز و ترمز سمت خود استفاده کند، ولی به شرط آن‌که مربی هم بخواهد. یا نظیر چک‌های دوامضایی که هریک از دو صاحب امضا می‌تواند امضا کند، اما اثر و پرداخت چک زمانی است که دیگری نیز آن را امضا کرده باشد.

در وقوع ظهور حضرت ولی عصر^ع نیز همین‌طور است و اگر ما از شرایط ظهور صحبت می‌کنیم، بدان معنا نیست که اراده مستقلی داریم و در صورت فراهم شدن شرایط، خداوند مجبور است که ظهور را محقق کند، بلکه به این معناست که خواست مردمی در تعلق اراده خدا به ظهور مؤثر است و البته اصل تحقق ظهور به اذن و مشیت پروردگار خواهد بود.

در میان آیات مهدوی بیان‌کننده شرایط الهی ظهور امام زمان^ع نیز مواردی یافت می‌شود که به این مطلب اشاره دارد. یکی از این

۱. تکویر، آیه ۲۹.

آیات، آیه نهم از سوره مبارکه «صف» است؛ آن جا که می فرماید:

﴿هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ﴾؛ او کسی است که پیامبرش را همراه با هدایت و دین حق (به سوی مردم) فرستاد تا آن را بر همه ادیان غالب سازد، گرچه مشرکان آن را خوش نداشته باشند.

در روایات متواتر می خوانیم که پیروزی اسلام بر دیگر ادیان آسمانی، در زمان ظهور حضرت مهدی علیه السلام تحقق خواهد یافت. حضرت علی علیه السلام فرمود:

به خداوندی که جانم در دست اوست، هیچ شهر و روستایی باقی نمی ماند، مگر آن که هر صبح و شام صدای اذان و شهادتین در آن شنیده خواهد شد.^۱

تاریخ اسلام، تحقق این آیه را به اثبات رسانده است، زیرا با این که دشمن از طریق استهزا و اذیت و شکنجه، محاصره اقتصادی و اجتماعی، تحمیل جنگها، توطئه های داخلی منافقان، ایجاد تفرقه میان مسلمانان، به راه انداختن جنگ های صلیبی، ترویج فحشا و منکرات، استعمار نظامی و سیاسی لحظه ای کوتاهی نکرده، ولی اسلام روز به روز توسعه پیدا کرده است. نکته ای که در این آیه وجود دارد، همان اصیل بودن اراده الهی است که با عبارت: «هُوَ الَّذِي»؛ او کسی

۱. سیدهاشم بحرانی، البرهان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۳۶۷.

شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم ----- ۴۹

است که... بر این که اصل تحقق حاکمیت دین حق، متوقف بر اراده حضرت حق است، تصریح دارد.

۲. وجود رهبری معصوم، توانا و آگاه برای جهان

یکی دیگر از شرایط ظهور و حاکمیت حق بر جهان که تحقق آن تنها به دست خداست، وجود رهبری است که توانایی اداره جهان را بر اساس دستوره‌های الهی و دین حق داشته باشد. شایان ذکر است، وجود رهبر برای مردم ضروری است، خواه نیکوکار باشد یا بدکار و جامعه بدون امام، یعنی هرج و مرج. حضرت علی می‌فرماید: «لابد للناس من امیر برّ کان او فاجر»^۱ برای پیاده شدن دستورات الهی و حفظ احکام، قدرت و حکومت لازم است و قدرت و حکومت به امام و رهبری لایق نیاز دارد.

اساساً دین و مکتب یا باید هماهنگ با خواسته‌های درونی و حوادث خارجی و به اصطلاح، رشدآور، رشددهنده و به‌روز باشد و یا باید فقط قوانینی مقطعی و خشک باشد که با مرور زمان به دست فراموشی سپرده شده و به اصطلاح ایستا باشد. اگر در کنار مکتب، امامی با شرایط ویژه بود، مکتب از نوع اول، وگرنه از نوع دوم خواهد بود؛ به همین دلیل امام رضا علیه السلام می‌فرماید:

۱. نهج البلاغه، خطبه ۴۰.

۵۰ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

ان الامامة زمام الدين و نظام المسلمين و صلاح الدنيا و عز
المؤمنين؛ امامت و رهبری حق، زمام دین است و مایه نظام
بخشیدن به مسلمانان و صلاح امور دنیوی و عزت مؤمنین
است.

حقیقتاً چیزی که بتواند همهٔ احتیاجات فردی، اجتماعی، مادی و
معنوی کاروان بشریت را تأمین کند، تنها امامت است؛ درست
همان گونه که شنا در استخر نیاز به مرتبی و ناجی دارد و گذر از دریا
نیاز به کشتی و ناخدا.

خلاصه آن که در هر حرکت مادی یا معنوی، چند چیز مطرح است:
راه و مسیر، وسیله و ابزار، هدف و مقصد و نهایتاً رهبر و راهنما. در
این میان، نقش راهنما از همه مهم‌تر است، زیرا اگر او نباشد هم راه را
گم می‌کنیم، هم هدف را و هم وسیله‌ها بی‌جهت به کار می‌افتند. امام،
راهنمای جامعه در حرکت به سوی خداست. لازمهٔ چنین امری آن
است که این امام و رهبر، اولاً، عالم و آگاه به همهٔ قوانین و
خواسته‌های پروردگار و سنت‌های الهی در هستی باشد؛ ثانیاً، عادل
بوده و تحت تأثیر هواها و امیال نفسانی خویش قرار نگیرد تا بتواند در
پیاده کردن احکام الهی موفق باشد.

حال، سؤال این‌جاست که چگونه می‌توان چنین شخصی را

۱. شیخ صدوق، عیون اخبار الرضا علیه السلام، ج ۱، ص ۲۱۶.

شناسایی و به حاکمیت دولت حق منصوب کرد؟

بهترین شیوه تعیین رهبر و مقام مسئول در جوامع امروز انتخابات است، ولی شکی نیست که انتخابات راه حل است، اما همه جا راه حق نیست. هیچ برهان و دلیل علمی و عقلی، لیاقت، صلاحیت و حقانیت شخص انتخاب شده را تأیید نمی کند، گرچه در مقام عمل، رأی اکثریت مورد نظر قرار می گیرد و بهترین راه حل است؛ علاوه بر آن که، این توجه به رأی اکثریت، تنها در مسائل اجتماعی است و در مسائل اعتقادی، رأی اکثریت هیچ ارزشی ندارد و گرنه باید پیامبران دست از دعوت خود برداشته و تابع رأی اکثریت که کافر یا مشرک بودند، می شدند. چنان که در سوره «انعام» می خوانیم:

«وَإِنْ تُطِيعُوا أَكْثَرَكُمْ فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ»؛ ای پیامبر! اگر از اکثر کسانی که روی زمین هستند اطاعت کنی، تو را از راه خدا گمراه می کنند. زیرا آنها تنها از گمان و حدس پیروی می کنند.

بنابراین، در مسئله بسیار حساس و اساسی امامت، که امری اعتقادی است، رأی و انتخاب مردم نقشی ندارد و تعیین آن به عهده خداوند است. البته بیعت مردم با امام، زمینه را برای اعمال حاکمیت امام فراهم می کند، نه آن که امام با رأی مردم امام می شود و با اعراض

مردم از امامت ساقط می‌شود.

راستی که انسان محدود با نداشتن علم غیب و اطلاع از آینده و باطن افراد، چگونه می‌تواند نظر صد در صد صحیحی درباره شخصی داشته باشد؟! مگر انگیزه‌ها، حالات و عمل کرد انسان‌ها با توجه به شرایط و موقعیت‌های مختلف تغییر نمی‌کند؟ چگونه می‌توان با یکسری شناخت‌های سطحی، سرنوشت رهبری امت را با انتخابات معین کرد؟ آری، انتخابات می‌تواند راه‌حل باشد، اما همه‌جا راه‌حق نیست.

بنابراین، وقتی مشخص شد که مسئله امامت از اساسی‌ترین مسائل اعتقادی و عامل هدایت و رشد جامعه است و جامعه نیاز به رهبر دارد، زیرا سقوط و یا رشد جامعه به رهبری آن بستگی دارد، باید بگوییم که تعیین امام تنها از طرف خداست، زیرا امام باید دارای شرایط و ویژگی‌هایی باشد که جز خدا کسی واقف به آن‌ها نیست؛ از جمله آن‌که:

- امام باید تمام قوانین حاکم بر انسان و هستی را بداند.
- امام باید از نتیجه حتمی راهی که انتخاب می‌کند، آگاه باشد.
- امام باید در رهبری خود منافع خود را در نظر نگیرد و عوامل درونی و بیرونی محرک او نباشد.
- امام باید از عالی‌ترین صفات برجسته انسانی در حد اعلا برخوردار باشد و ناگفته پیداست که این شرایط در افراد معمولی یافت نمی‌شود.

و مردم نیز از وجود این شرایط در افراد بی‌خبرند.

بنابراین، راه حق در شیوه تعیین امام، همان راه تعیین پیامبر است، زیرا ما امامت را همچون نبوت و امام را همچون پیامبر و دلیل نیاز به امام را همانند دلیل نیاز به پیامبر می‌دانیم و کار امام نیز شبیه کار پیامبر، هدایت و رشد مردم و نشان دادن راه سعادت است؛ بنابراین، همان دلایلی که در بحث نبوت آوردیم، در این جا نیز می‌توانیم مورد استفاده قرار دهیم، اگر باور کردیم که امامت، مقامی انتصابی است نه انتخابی؛ بنابراین، در مقابل انتصاب الهی مردم اختیاری ندارند.

از سویی، به دلیل این که همه مردم در همه زمان‌ها به چنین کسی نیازمندند و چه بسا که سایر شرایط مردمی ظهور فراهم شود، باید فردی در هر زمانی با خصوصیات ذکرشده وجود داشته باشد و آن شخص در زمان ما وجود مبارک حضرت حجت‌بن‌الحسن علیه السلام است که خود او نیز در انتظار فرج و تشکیل حکومت عدل جهانی به سر می‌برد. بر اساس دلایل قرآنی، روایی و تاریخی، یازده امام به دنیا آمده و شهید شده‌اند، ولی امام دوازدهم پس از تولد به خواست خداوند از دیدگان غایب گشته‌اند تا هر زمان که خدا بخواهد و مصلحت بداند، ظهور و دنیا را پر از عدل و داد کنند.

۳. داشتن برنامه و قوانین جامع برای جهان

یکی دیگر از شرایط تشکیل حکومت عدل جهانی که در حقیقت زمینه‌ساز رشد و تعالی انسان‌هاست، وجود برنامه و قوانینی جامع و

۵۴ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

کامل است که تضمین کننده سعادت دنیا و آخرت باشد؛ چیزی که در آیات قرآنی مربوط به حکومت امام زمان علیه السلام از آن تعبیر به **الْحَقِّ** شده است.

حال سخن این جاست که این برنامه جامع را چه کسی یا کسانی می توانند تدوین کنند؟ آیا راه کارهای علم و عقل کافی است؟ حقیقت این است که علم و عقل آدمی به دلایل زیر، ما را از پیامبران و آموزه های وحیانی ایشان بی نیاز نمی کند:

۳-۱. محدودیت علم انسان

هر روز شاهدیم که به تعداد دانشکده های تخصصی اضافه می شود و اختراعات و اکتشافات جدیدی نصیب انسان می گردد، اما واگذار کردن انسان به علم و عقل خود در حقیقت، در سنگلاخ قرار دادن و گیج کردن اوست، زیرا فهم، علم و فکر مردم متفاوت است؛ حتی بیشتر درگیری ها و اختلافات خطرناک از افراد عاقل و آگاه سرچشمه می گیرد! علم و عقلی که مایه ایجاد این همه درگیری است، چگونه می تواند برطرف کننده نزاعها و تفاوتها باشد؟ هر کسی چیزی را خیر می داند که چه بسا دیگری آن را نمی فهمد.

۳-۲. فراوانی موانع شناخت

۱. توبه، آیه ۳۳.

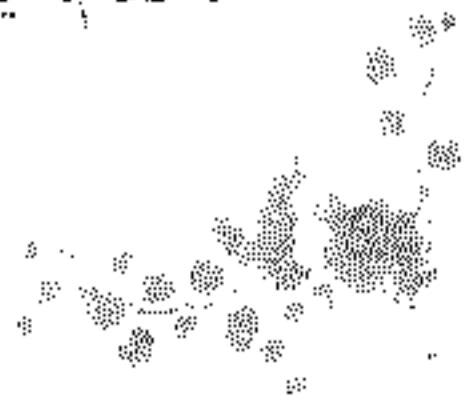

یکی از بحث‌هایی که در موضوع شناخت مطرح می‌شود، موانع شناخت است. هنگامی انسان، حق را درک می‌کند که مانعی در مسیر شناخت او نباشد. انسان با داشتن عقل، فکر و قدرت تحصیل، گاهی چنان در مسیر طوفان غرایز قرار می‌گیرد که قدرت شناخت واقعیت را از دست می‌دهد. متأسفانه آن قدر عینک‌های رنگارنگ جلوی چشمان ما قرار می‌دهند که درست تشخیص نمی‌دهیم! چه بسا چیزهایی را حق می‌بینیم که باطل هستند و چیزهایی را باطل تشخیص می‌بینیم که حق هستند؛ برخی را دوست می‌پنداریم که دشمنند و برخی را دشمن خیال می‌کنیم که دوست هستند. کوتاه سخن آن‌که، چون انسان محکوم غرایز است و واقعیت‌ها را همه‌جا - چنان‌که هست - نمی‌بیند و گاهی برخلاف شناخت صحیح عمل می‌کند، حق قانون‌گذاری ندارد. قرآن کریم می‌فرماید: ﴿إِنَّ الْحَكْمَ لِلَّهِ﴾^۱

۳-۳. تأخیر در فهم

گاهی به مرور زمان و با پیشرفت علم، دست انسان به واقعیاتی می‌رسد، لکن گناه صدها سال تأخیر دسترسی را به عهده چه کسی بگذاریم؟ دهها دستور در اسلام داریم که مرور زمان و پیشرفت علم از روی اسرار آن پرده برداشته، ولی پیروان مکتب انبیا از همان روز اول

۱. انعام، آیه ۵۷.

۵۶-----شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

در مسیری قرار گرفتند که دانشمندان متکی به علم و تجربه، خود پس از قرن‌ها به آن رسیدند.

۳-۴. درک معنویات

انسان با علم، عقل، مشورت و بررسی‌های خود تنها در مسائل محسوس و مادی می‌تواند گام بردارد و راهی را انتخاب کند، اما در شناخت سعادت ابدی و رشد معنوی و تربیت روحی که دست انسان از آن‌ها کوتاه است، جز طریق وحی و راه انبیا راهی ندارد. کسانی که خود را از مکتب وحی و راه انبیا بی‌نیاز می‌دانند، برای زندگی خود قوانینی از این قبیل تدوین می‌کنند:

۱. قوانین استبداد فردی که از ارادهٔ یک فرد خودکامه سرچشمه می‌گیرد و ضعف، نارسایی، تحمیل، خفقان، تنگ‌نظری و... به همراه دارد.

۲. قوانین استبداد طبقاتی که تنها یک طبقه آن را وضع می‌کنند، و ناگفته پیداست که این سری قوانین تنها مصلحت یک طبقه و قشر خاص را در نظر می‌گیرد و تحت تأثیر همان طبقهٔ حاکم است.

۳. قوانین ملی که برخاسته از آرای ملت است؛ خواه این قوانین با حقیقت و مصلحت توأم باشد یا نباشد. دنیای امروز این نوع سوم را مترقی‌ترین قوانین می‌دانند، در حالی که هیچ‌یک از قوانین بشری جامع و کامل نیست و به همهٔ ابعاد زندگی فردی و اجتماعی انسان اشراف ندارد، زیرا افرادی که به اتکای علم و عقل خود برای ما قانون

وضع کرده‌اند، چگونه تمام ابعاد انسان را شناخته و نیازش را دانسته‌اند؟ آیا به راستی، خیرخواه بشر بوده‌اند؟ چگونه مطمئن باشیم خطا نکرده‌اند؟ شاید منافع فرد یا گروه خاصی را در نظر گرفته باشند و محیط و نظام خانوادگی یا قبیله‌ای یا اقتصادی، مسیر شناخت واقعی آنان را عوض کرده و فشارها و محیط بر قانون‌گذاری آن‌ها اثر گذاشته باشد. از کجا معلوم که تحت تأثیر غرایز شیطانی و طاغوت‌ها قرار نگرفته‌اند؟ از کجا مطمئن شویم که بازتاب و عکس‌العمل این دستورات دیر یا زود به ضرر فرد یا جامعه منتهی نخواهد شد؟

ویژگی‌های قانون‌گذار

با توجه به مطالبی که بیان شد، نتیجه می‌گیریم که قانون‌گذار زندگی بشر باید شرایط و امتیازات ذیل را داشته باشد:

۱. علم و احاطه کامل به تمام نیازهای ظاهری و باطنی انسان؛

۲. لطف و مرحمت کامل نسبت به انسان؛

۳. عدالت کامل و ترجیح ندادن تمایلات بر مصلحت و حقیقت.

ناگفته پیداست که چنین قانون‌گذاری، کسی جز خدای متعال نیست که پیام‌ها، راهنمایی‌ها و قوانین او به وسیله انبیا به انسان می‌رسد. آری، پیامبران به منزله دستگاه گیرنده‌ای هستند که در پیکره جامعه بشریت کار گذاشته شده‌اند و پیام‌های الهی را می‌گیرند و به مردم می‌رسانند.

از میان همه پیامبران، حضرت محمد ﷺ، خاتم پیامبران و کتاب

آسمانی او، یعنی قرآن، آخرین و کامل‌ترین نسخه و برنامه جاودانه بشریت از سوی خداست و در زمان حکومت مهدوی نیز معیار و مبنای حکومت وی خواهد بود.

در خطبه ۱۳۸ نهج‌البلاغه که گفته شده امیرالمؤمنین علیه السلام در آن به سیره حکومتی حضرت مهدی علیه السلام اشاره فرمودند، آمده است که ایشان: «يُعْطَى الرَّأْيَ عَلَى الْقُرْآنِ إِذَا عَطَفُوا الْقُرْآنَ عَلَى الرَّأْيِ»؛ رأی مردم را به قرآن برمی‌گرداند، در زمانی که آن‌ها قرآن را به رأی و اندیشه (خود) مبتدل کرده باشند:

هنگامی که مردم از قرآن چشم پوشیده و امور را طبق اندیشه نادرست خود انجام دهند، ایشان را از به کار بستن اندیشه‌های نادرست، نهی و به رجوع به قرآن وامی‌دارد تا به دستور کتاب خدا رفتار کرده و مخالف آن را دور اندازند.

علاوه بر آن، در زمان ظهور امام زمان علیه السلام به آموزش عمومی قرآن نیز اهمیت فراوانی داده می‌شود؛ کما این که امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود:

إِذَا قَامَ قَائِمُ آلِ مُحَمَّدٍ صَرَبَ فَسَاطِيطَ لِمَنْ يُعَلِّمُ النَّاسَ الْقُرْآنَ
عَلَى مَا أَنْزَلَ اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ؛ هنگامی که قائم آل محمد علیه السلام قیام کند، خیمه‌هایی بزند و قرآن را به ترتیبی که فرود آمده بر مردم بیاموزد.

امام موعود، همراه همیشگی قرآن است، چراکه رسول اکرم ﷺ در روز غدیر و در ضمن خطبه معروف خود، پس از آن که حضرت علی علیه السلام و یازده فرزند معصوم وی را برادر و جانشین خود معرفی کرد، قرآن کریم را همراه همیشگی آنان و از جمله حضرت مهدی علیه السلام معرفی کرده و فرمود:

عَلِيٌّ أَخِي وَ وَزِيرِي وَ وَارِثِي وَ وَصِيِّي وَ خَلِيفَتِي فِي أُمَّتِي وَ وَلِيُّ
كُلِّ مُؤْمِنٍ بَعْدِي ثُمَّ ابْنِي الْحَسَنُ ثُمَّ ابْنِي الْحُسَيْنَ ثُمَّ تِسْعَةٌ مِنْ
وُلْدِ الْحُسَيْنِ وَاحِدٌ بَعْدَ وَاحِدٍ الْقُرْآنُ مَعَهُمْ وَ هُمْ مَعَ الْقُرْآنِ لَا
يُفَارِقُونَهُ وَ لَا يُفَارِقُهُمْ حَتَّى يَرُدُّوا عَلَيَّ حَوْضِي.^۱

هم چنین امام باقر علیه السلام فرمود: «علم به قرآن خدا و سنت پیغمبرش، در دل مهدی ما رشد کند؛ چنانچه بهترین زراعت‌ها به بهترین وجه رشد کند».^۲

دلیل این همه توجه به قرآن کریم، بدین جهت است که:
— قرآن، کتاب هدایت است: ﴿ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى
لِّلْمُتَّقِينَ﴾.^۳

— قرآن، کتاب شفا و درمان دردهاست: ﴿وَنُنزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَ

۱. شیخ صدوق، کمال‌الدین و تمام‌النعمة، ج ۱، ص ۲۷۷.

۲. همان، ج ۲، ص ۳۶۷.

۳. بقره، آیه ۲.

۶۰ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

رحمة للمؤمنين ﴿۱﴾.

- قرآن، کتاب بشارت و انداز است: ﴿لینذر الذین ظلموا و بشری

للمحسنين ﴿۲﴾.

- قرآن، کتاب دوستی با نیکان است: ﴿انّ الله یحبّ

المحسنين ﴿۳﴾.

- قرآن، کتاب سفارش به نیکی‌هاست: ﴿وبالوالدین احساناً... و قولوا

للناس حسناً ﴿۴﴾.

- قرآن، کتاب تعقل و تفکر است: ﴿انا انزلناه قرآنا عربیاً لعلکم تعقلون ﴿۵﴾.

- قرآن، کتاب دعوت به عمل است: ﴿لم تقولون ما لا تفعلون ﴿۶﴾.

- قرآن، کتاب جهاد و مبارزه است: ﴿انّ الله یحبّ الذین یقاتلون فی

سبيله ﴿۷﴾.

در این کتاب، هم رابطه انسان با خدا بیان شده (عبادات)، هم رابطه

انسان با خلق خدا (تعلیم، تعلّم، عفو، انفاق، ایثار، تعاون و...) و هم

۱. اسراء، آیه ۸۲

۲. احقاف، آیه ۱۲

۳. بقره، آیه ۱۹۵

۴. بقره، آیه ۸۳

۵. یوسف، آیه ۲

۶. صف، آیه ۲

۷. صف، آیه ۴

شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم ----- ۶۱

رابطه انسان با طبیعت (تسخیر و عمران و احیا و بهره‌گیری دور از اسراف و تبذیر).

در این کتاب، رابطه انسان با مخالفان و منافقان بیان شده است که: آنان را با حکمت، موعظه و مجادله نیکو، به حق دعوت کنید و با مفسدانی که همچون خار سر راه، مانع قبول حق برای توده محروم هستند و با یاغیان جامعه مبارزه کنید.

قرآن، کتاب سیاست و حکومت است: ﴿إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ﴾^۱ کسانی که می‌گویند: دین از سیاست جداست، معنای سخنشان این است که بخشی از آیات قرآن حذف شود!

قرآن، میزان و ملاک و معیار است؛ وسیله سنجش است. به ما فرموده‌اند: معیارتان قرآن باشد. هر حدیثی که شنیدید و یا دیدید، با قرآن بسنجید؛ اگر مطابق قرآن بود، بپذیرید و در غیر این صورت، آن را دور بریزید: «فَمَا وَافَقَ كِتَابَ اللَّهِ فَخُذُوهُ وَ مَا خَالَفَ كِتَابَ اللَّهِ فَدَعُوهُ»^۲ نه تنها حدیث، بلکه هر نوع گفتار و نوشتاری را باید با قرآن سنجید. همه ارزش‌ها را باید با قرآن بسنجیم.

سخن آخر آن که، وجود قوانین جامع که یکی از شرایط ظهور و

۱. نساء، آیه ۱۰۵.

۲. شیخ کلینی، کافی، ج ۱، ص ۶۹.

۶۲ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

تشکیل حکومت جهانی است و البته باید از ناحیه خداوند رب العالمین در اختیار بشریت قرار داده شود، نیز فراهم است.

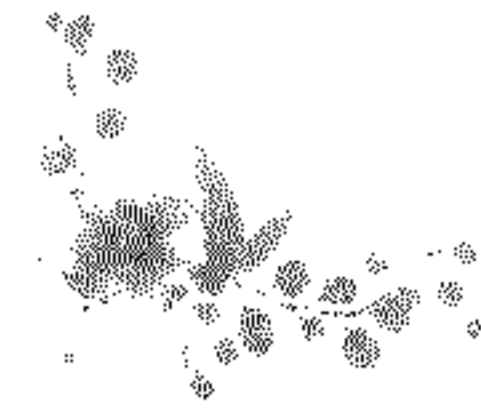
۴. امداد الهی و غیبی

یکی دیگر از لوازم و شرایط تحقق ظهور و پیروزی حضرت مهدی عج، وجود کمک‌های الهی و امدادهای غیبی است، چراکه بدون یاری و عنایت ویژه پروردگار، پیروزی در چنین میدان بزرگ و وسیعی که دشمنان ایشان با انواع ترفندها و جمع‌آوری نیروها، سعی در شکست آن حضرت دارند، ممکن نخواهد بود؛ لذا در بسیاری از روایات مهدوی که درباره وقایع ظهور بیان شده، به وجود این امدادهای الهی تصریح شده است.

ابوحمزه ثمالی از امام باقر ع روایت کرده است:

هر گاه قائم آل محمد خروج کند، خداوند او را بسا ملائکه مسرّین، مُردِ فین، مُنزِلین و کَرّوبین یاری خواهد فرمود. جبرئیل پیش روی او. میکائیل در سمت راست او و اسرافیل در سمت چپ او قرار دارند و رعب و هیبت او به فاصله یک ماه راه، پیشاپیش و پشت سر و از راست و چپ او حرکت می‌کند (یعنی شعاع هیبتش تا بعد یک ماه راه را زیر پوشش می‌گیرد) و فرشتگان مقرب در برابر او خواهند بود.

۱. نعمانی، الغیبه، ص ۲۳۴.

و فرمود:

ملائکه‌ای که حضرت محمد ﷺ را در روز بدر نصرت کردند، در زمین هستند و هنوز بالا نرفته‌اند و به آسمان نروند تا این که صاحب این امر (یعنی ولی عصر عجل الله فرجه) را نصرت کنند و آن‌ها پنج هزار نفرند.^۱

در احادیث دیگری بیان شده که این امدادها به صورت‌های گوناگونی، نظیر: الهام خداوند به دل‌های مؤمنان، ایجاد رعب و وحشت در دل‌های دشمنان، آرامش دل در اوج مصیبت و سختی و... خواهد بود. همه این‌ها باعث شده که از عبارت «منصور به رعب بودن»، به یکی از ویژگی‌های قائم آل محمد صلی الله علیه و آله یاد شود، کما این که امام پنجم شیعیان فرمود:

القَائِمُ مِنَّا مَنْصُورٌ بِالرُّعْبِ مُؤْتَدٌّ بِالنَّصْرِ تَطْوَى لَهُ الْأَرْضُ وَ تَطْهَرُ لَهُ الْكُنُوزُ^۲ قائم ما منصور به رعب است و مؤید به نصر: زمین برای او درنوردیده شود و گنج‌های خود را ظاهر سازد.

البته نزول این امدادها، بی حکمت و بی ضابطه نیست، بلکه بستگی به فراهم شدن شرایطی دارد که مهم‌ترین آن‌ها قبلاً بیان شد.

ب) شرایط انسانی ظهور

۱. محمد بن مسعود عیاشی، تفسیر العیاشی، ج ۱، ص ۱۹۷.

۲. شیخ صدوق، کمال‌الدین و تمام‌النعمة، ج ۱، ص ۳۳۱.

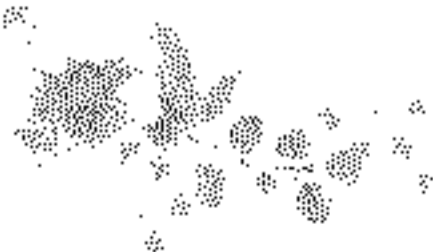
۶۴ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

پیش‌تر گفته شد که به دلیل جریان نظام اسباب و مسببات در هستی، تحقق ظهور امام زمان عجله الله تعالی فرجه منوط به احراز شرایطی است که بدون آن شرایط، ظهور امکان‌پذیر نخواهد بود و البته برخی از این شرایط، الهی و بعضی دیگر انسانی هستند. در بخش قبل، به بررسی شرایط الهی ظهور پرداخته و در این بخش به شرایط مردمی ظهور می‌پردازیم. البته باید دانست که شرایط مردمی ظهور، خود به دو بخش تقسیم می‌شود: برخی از این شرایط مربوط به وجود نیروهای تحت فرمان حضرت مهدی عجله الله تعالی فرجه و برخی دیگر مربوط به عموم مردم است.

فراهم شدن شرایط انسانی ظهور؛ مکتب امتحانات عصر غیبت

با دقت به روایاتی که بیان‌گر امتحانات و ابتلائات عصر غیبت است، به دست می‌آید که یکی از دلایل امتحان‌های سخت عصر غیبت و حتی ظهور، فراهم شدن شرایط انسانی برای تشکیل حکومت مهدوی در هر دو قسمت کارگزاران و عموم مردم است، و از این آزمایش‌ها گریزی نیست.

شخصی به نام منصور صیقل می‌گوید: من و حارث بن مغیره با جماعتی از اصحابمان (شیعیان) خدمت امام صادق عجله الله تعالی فرجه نشسته بودیم (و از ظهور دولت حق سخن می‌گفتیم). آن حضرت سخن ما را می‌شنید. سپس فرمود:

شما در چه موضوعی وارد شده‌اید؟ هیئات، هیئات! نه به خدا قسم، آنچه انتظارش را می‌کشید واقع نشود، تا غربال شوید. به خدا قسم، آنچه چشم به راهش هستید واقع نشود، تا امتحان شوید. به خدا قسم، آنچه به سویش چشم می‌کشید واقع نشود تا جدا شوید.^۱

البته چرایی ضرورت این امتحانات در زمانه غیبت امام عصر علیه السلام را می‌توان از اهدافی که قرآن کریم درباره آزمایش‌ها طرح کرده است، بهتر دریافت. این اهداف عبارتند از:

الف) شکوفا شدن استعداد های نهفته در انسان

﴿وَلَيَسْتَلِي اللَّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحِّصَ مَا فِي قُلُوبِكُمْ﴾^۲؛ و (حادثه احد) برای آن است که آنچه را در سینه‌های شماست، خدا بیازماید و آنچه را در دل دارید، پاک و خالص گرداند و خداوند به آنچه در سینه‌هاست، دانا است.

ب) جداسازی افراد نیک از بد

﴿مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَىٰ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّىٰ يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ﴾^۳؛ خداوند بر آن نیست که (شما) مؤمنان را بر آن

۱. شیخ کلینی، کافی، ج ۱، ص ۳۷۰.

۲. آل عمران، آیه ۱۵۴.

۳. آل عمران، آیه ۱۷۹.

۶۶ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

حالی که اکنون هستید رها کند، مگر این که (با پیش آوردن آزمایش‌های پی در پی) ناپاک را از پاک جدا کند.

ج) جداسازی صفوف مجاهدان و صابران از غیر آنها

﴿وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّىٰ نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ﴾^۱؛ ما قطعاً شما را می‌آزماییم تا از میان شما مجاهدان و صابران را نشان دهیم و اخبار (و اعمالتان) را آزمایش خواهیم کرد.

د) بیداری از غفلت

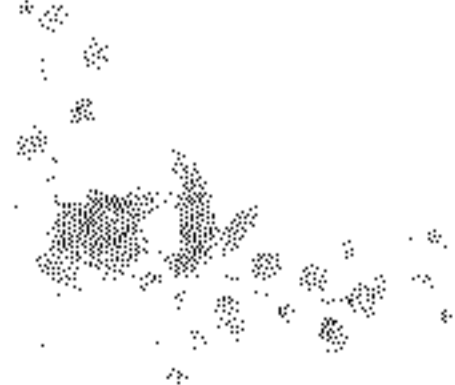
﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ فَأَخَذْنَاهُم بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ﴾^۲؛ و همانا به سوی امت‌های پیش از تو (نیز پیامبرانی) فرستادیم، پس آنان را به تنگدستی و بیماری گرفتار کردیم؛ باشد که تضرع کنند.

توضیح آن که، مسلم است در قیام مهدوی تنها شایستگانند که لایق پارکابی قائم آل محمد^ﷺ هستند و حضرت مهدی نیز بر معیار شایسته‌سالاری نیروهای زیده خود را برمی‌گزیند، زیرا اولاً، پیروزی بر تمام قدرت‌های دنیا و ثانیاً، حکومت عادلانه بر جهان جز از این مسیر امکان ندارد؛ از همین رو، امام صادق^ﷺ فرمود:

خداوند، اصحاب موسی را با نهر آبی امتحان کرد، چنان‌که

۱. محمد، آیه ۳۱.

۲. انعام، آیه ۴۲.

خدا فرمود: ﴿إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهْرٍ﴾. اصحاب قائم هم چنین امتحان خواهند شد.^۱

این امر بدان جهت است که هر مدیری باید نیروهای کارآمد را از نیروهای ناکارآمد جدا کند تا بتواند نیروهای غیرمفید را از مجموعه طرد کند، زیرا حضور آنها باعث سست شدن سایر نیروها می‌شود؛ به همین دلیل، برای منصوب کردن افراد به مقام و مرتبه‌ای، گزینش و آزمایش لازم است؛ چنان‌که خداوند نیز برای انتصاب حضرت ابراهیم علیه السلام به امامت، او را آزمود.

نقل شده است:

مردی از خراسان به امام صادق علیه السلام پیشنهاد قیام داد و گفت: شما صد هزار نیروی مسلح دارید. امام علیه السلام برای آزمایش میزان فداکاری آن مرد به او فرمود: «به آن تنوری که پر از آتش است، وارد شو!» او ترسید و عذرخواهی کرد. در این هنگام، هارون مکی، یکی از یاران امام علیه السلام وارد شد و سلام کرد. امام علیه السلام به او فرمود: «کفش‌هایت را کنار بگذار و به تنور آتش وارد شو!» او بدون هیچ پرسشی وارد تنور شد. امام نیز شروع به گفت‌وگو کرد و از احوال خراسانی‌ها پرسید. پس از مدتی، امام رو به مرد خراسانی کرد و گفت: «برو داخل تنور را نگاه کن!» او نیز چنین کرد و دید هارون

۱. شیخ طوسی، الغیبة، ص ۴۷۲.

مکی صحیح و سالم در تنور نشسته است. امام به او فرمود:
 «از این شیعیان تنوری که هر چه ما گفتیم تسلیم باشند،
 چند نفر داریم؟» وی گفت: شیعه تنوری هیچ!

آری، امام زمان علیه السلام کسانی را می خواهد که بدون چون و چرا در
 مقابل دستوره‌های او مطیع باشند.

از جهت تربیتی و آمادگی عمومی نیز نزول بلا و گرفتاری بسیار
 مؤثر است، زیرا گرفتاری باعث توجه به خدا و رهایی از غفلت شده و
 عامل توبه و دعا به درگاه حق و پذیرش اوامر و اراده خداوند که از
 مهم‌ترین آن‌ها تشکیل حکومت حق به وسیله ولی خداست، می باشد.
 قرآن کریم می فرماید:

﴿وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِّن نَّبِيٍّ إِلَّا أَخَذْنَا أَهْلَهَا بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ
 يَضُرَّعُونَ﴾^۱ و هیچ پیامبری را در هیچ آبادی نفرستادیم، مگر
 آن که مردم آن جا را گرفتار سختی‌ها و بلاها ساختیم، تا شاید
 به زاری (و توبه) درآیند.

از این آیه شریفه معلوم می شود که: اولاً، سختی‌ها و مشکلات،
 راهی برای بیداری فطرت و توجه به خداوند است: ﴿لَعَلَّهُمْ يَضُرَّعُونَ﴾؛
 ثانیاً، ناگواری‌ها همیشه قهر الهی نیست؛ گاهی لطفی است که به
 شکل بلا جلوه می کند: ﴿لَعَلَّهُمْ يَضُرَّعُونَ﴾. همان گونه که گداختن

۱. محمد باقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۴۷، ص ۱۲۳.

۲. اعراف، آیه ۹۴.

شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم ----- ۶۹

آهن در کوره آتش، سبب نرم شدن و شکل‌پذیری آن است، حوادث و شداید نیز انسان‌ها را نرم و به حالت تضرع و نیازخواهی وامی‌دارد و باعث می‌شود مردم صادقانه برای ظهور منجی خود دست به دعا بردارند؛ آن‌گاه مورد رحمت حضرت حق و تجلی آن، که امر ظهور امام رحمت و عدالت است، قرار می‌گیرند، زیرا به فرموده حضرت علی علیه السلام: «اگر مردم هنگام ناگواری‌ها، صادقانه به درگاه خدا ناله کنند، مورد لطف خدا قرار می‌گیرند.»^۱

حاصل آن‌که، شرایط انسانی ظهور را می‌توان از دو جنبه خواص و عوام بررسی کرد:

۱. شرایط مربوط به کارگزاران و کادر امام عصر علیه السلام

قیام حضرت مهدی علیه السلام مانند همه قیام‌های دیگر، نیازمند یاران زنده و کارآمدی است که خواسته‌های حضرت را تا ایجاد حکومت جهانی در ابعاد گوناگون انجام دهند؛ بنابراین، همان‌گونه که پیش‌تر نیز گفتیم، تصور این‌که حضرت فقط با کرامت و امدادهای غیبی و بدون استفاده از شرایط انسانی، جهان را فتح می‌کند و حکومت دین و عدالت را در سراسر عالم می‌گستراند، خلاف عقل و آیات و روایات

۱. نهج البلاغه، خطبه ۱۷۸.

۷۰ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

است. مثال حضرت ولی عصر علیه السلام، مثال پیامبر عظیم الشان صلی الله علیه و آله است که برای پیش برد اهداف مقدسش از هردو نیروی عادی و غیبی کمک گرفتند؛ چنان که خداوند متعال درباره وی فرمود: ﴿هُوَ الَّذِي أُيِّدَكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ﴾^۱ اوست که با امدادهای خویش و حمایت مؤمنان، تو را یاری کرده است.

بر طبق این آیه، نه تنها حمایت مردم، با اراده و خواست الهی کارساز است: «هُوَ الَّذِي أُيِّدَكَ... بِالْمُؤْمِنِينَ»، بلکه مردم، بازو و پشتیبان رهبرند؛ به همین جهت، در احادیث مربوط به وقایع ظهور، به حضور مؤمنان کارآمد، در کنار امدادهای الهی تصریح شده و آمده است: «سه لشکر برای یاری حضرت مهدی علیه السلام می آیند؛ لشکری از فرشتگان، لشکری از مؤمنان و ایجاد رعب و وحشت در دل دشمنان».^۲

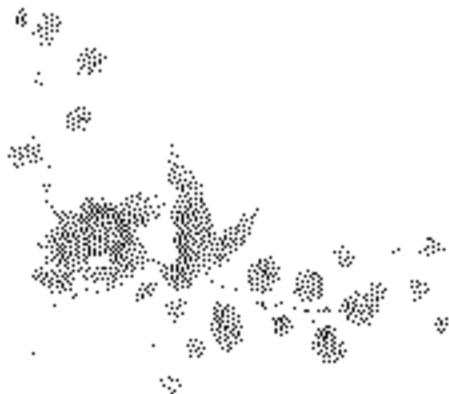
گویا این سخن در امتداد این آموزه قرآنی است که امدادهای الهی، همه جانبه، ظاهری و غیبی است:

﴿... فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ ظَهِيرٌ﴾^۳ خداوند؛ اوست یاور او و هم چنین جبرئیل و مؤمنان صالح و علاوه بر آنان، همه فرشتگان حامی او هستند.

۱. انفال، آیه ۶۲.

۲. نعمانی، الغیبه، ص ۱۹۸.

۳. تحریم، آیه ۴.

ذکر این نکته نیز لازم است که بدانیم منظور از کادر حضرت ﷺ، فقط تعداد ۳۱۳ نفر نیست، زیرا بر طبق روایات علاوه بر ۳۱۳ نفر، باید یاران دیگری نیز جمع شوند تا حضرت مهدی ﷺ قیام کند.
ابوبصیر گوید:

شخصی از اهالی کوفه از امام صادق ع پرسید: چند نفر به همراه قائم خروج می‌کنند؟ ایشان فرمود: «وَمَا يَخْرُجُ إِلَّا فِي أَوْلِي قُوَّةٍ وَمَا تَكُونُ أَوْلُو الْقُوَّةِ أَقَلَّ مِنْ عَشْرَةِ آلَافٍ»؛ او به همراه اصحابی نیرومند خروج می‌کند و آنها کمتر از ده هزار تن نیستند.^۱

ملاحظه می‌کنید، همه افرادی که یاران امام به شمار آمده‌اند، باید دارای توانایی و به تعبیر روایت «أَوْلِي قُوَّةٍ» باشند؛ البته آن‌هایی که تواناترند، پست‌های مهم‌تری را کسب خواهند کرد؛ ایشان کسانی هستند که به تعبیر قرآن کریم:

﴿يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ﴾؛^۲ خداوند... آنان را دوست دارد و آنان نیز خدا را دوست دارند. آنان نسبت به مؤمنان، نرم و فروتن، و در برابر کافران، سرسخت و قاطعند. در راه خدا جهاد می‌کنند و از ملامت هیچ ملامت‌کننده‌ای

۱. شیخ صدوق، کمال‌الدین و تمام‌النعمه، ج ۲، ص ۶۵۴.

۲. مائده، آیه ۵۴.

نمی‌هراسند.

امام صادق علیه السلام نیز در تفسیر این آیه شریفه فرمود:

همانا یاران صاحب این امر، برای او نگه‌داری شده‌اند؛ اگر همه مردم نیز از بین بروند، خداوند یارانش را به او می‌رساند؛ آنان همان کسانی هستند که خداوند فرموده: «اگر اینان بدان کافر شوند، پس به تحقیق، ما گروهی را که بدان کافر نیستند بر آن موکل کرده‌ایم».^۱ آنان همان کسانی هستند که خداوند درباره آنان فرموده است: «خداوند به زودی، گروهی را خواهد آورد که آنان را دوست می‌دارد و آنان نیز او را دوست می‌دارند؛ در برابر مؤمنان، فروتن، و در برابر کافران باعزت، درشت‌خو و سخت‌گیر هستند».

اصولاً باید دانست که کلید خوش‌بختی جامعه، بر سر کار بودن افراد لایق و رفتار عادلانه آن‌ها، و منشأ نابسامانی‌ها، ریاست ناهلان است؛ لذا رعایت اصل شایسته‌سالاری حتی در مورد زیردستان لازم بوده و خداوند، کسانی را که شایسته‌اند، سرپرستی می‌کند: ﴿هُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ﴾.^۲

مهم‌ترین ویژگی‌ها و صفات شایسته‌خواص و یاران امام زمان علیه السلام که موجب می‌شود افتخار سرداری و سربازی حضرت نصیب ایشان شود،

۱. انعام، آیه ۸۹

۲. اعراف، آیه ۱۹۶.

عبارت است از:

۱-۱. ایمان مستحکم

باور به خدا، آن گونه که هیچ تردیدی در آن نباشد، یکی از صفات بارز انصارالمهدی و بلکه از اصلی ترین آن هاست؛ هم چنان که امام صادق علیه السلام در برخی از اوصاف یاران امام زمان علیه السلام فرمود:

آنان مردانی هستند که دل هایشان مانند پاره های آهن است؛ شکی در ایمان به خدا در آن راه نیافته و در طریق ایمان، از سنگ محکم ترند.^۱

گویا ایشان در عمل به آیه: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا﴾؛^۲ ای کسانی که ایمان آورده اید! چون با گروهی (از سپاه دشمن) روبرو شدید، ثابت قدم باشید، نمونه کاملی هستند. البته چنین ایمان ثابتی، قطعاً به دلیل معرفت بالای آن ها به حضرت حق و اعمال صالحی است که به تصریح روایات معصومان علیهم السلام، موجب تثبیت ایمان در قلب آن ها شده است.

۱-۲. عبادت و مناجات

بدون شک، عبودیت خدا یک دفعه حاصل نمی شود، بلکه این امر

۱. محمد باقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۲۵، ص ۳۰۸.

۲. انفال، آیه ۴۵.

۷۴ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

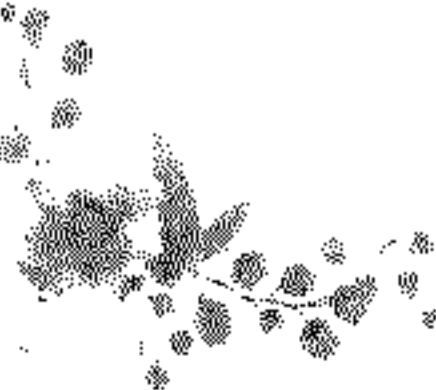
نیازمند تمرین و اظهار خضوع در پیشگاه اوست. فلسفه عبادت نیز جز این نیست که انسان با تذکر و تمرین خضوع و خشوع در مقابل پروردگار عالم، یاد بگیرد تا در همه عرصه‌های زندگی تسلیم خواسته خدا باشد و البته هر قدر که امتحان‌های الهی سخت‌تر باشد، اهمیت عبادت بیشتر است؛ لذا یکی دیگر از خصوصیات یاران امام مهدی علیه السلام، عبادت و راز و نیاز آن‌ها با حضرت معبود است؛ چنان‌که در وصفشان آمده است:

مردانی در میان آن‌ها هستند که شب‌ها نمی‌خوابند؛ زمزمه آن‌ها در حال عبادت، هم‌چون زمزمه زنبور عسل است. تمام شب را به عبادت مشغولند و روزها سواره به دشمن حمله می‌کنند. آن‌ها در وقت شب، راهب، و هنگام روز، شیرند.^۱

۳-۱. معرفت به امام

پس از معرفت به خدا، مهم‌ترین سرمایه یاران امام زمان علیه السلام، همانا معرفت عمیق به اوست که آن‌چنان، ایشان را مجذوب و مطیع حضرت کرده است. بی‌شک، کسب چنین معرفتی یک‌دفعه نبوده است، بلکه آن‌ها در زمان غیبت امام زمان علیه السلام و هم‌گام با انتظار ظهورش، موفق به تحصیل آن شده‌اند. این حقیقت در کلام امام

۱. محمد باقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۲۵، ص ۳۰۸.

سجاده سجده به خوبی روشن است. ایشان فرمود:

إِنَّ أَهْلَ زَمَانٍ غَيْبِهِ الْقَائِلِينَ بِإِمَامَتِهِ وَ الْمُنتَظِرِينَ لِظُهُورِهِ أَفْضَلُ
مِنْ أَهْلِ كُلِّ زَمَانٍ لِأَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى أَعْطَاهُمْ مِنَ الْعُقُولِ وَ
الْأَفْهَامِ وَ الْمَعْرِفَةِ مَا صَارَتْ بِهِ الْغَيْبَةُ عِنْدَهُمْ بِمَنْزِلَةِ الْمَشَاهِدَةِ؛^۱
مردم زمان غیبت او که معتقد به امامت او و منتظر ظهورش
هستند، از مردم هر زمانی برترند، زیرا خداوند عقل، فهم و
معرفتی به آنها عطا کرده که غیبت نزد آنها چون مشاهده
است.

از همین روست که بر خواندن دعای معرفت در عصر غیبت تأکید

شده است:

اللَّهُمَّ عَرَّفْنِي نَفْسَكَ فَإِنَّكَ إِنْ لَمْ تُعَرِّفْنِي نَفْسَكَ لَمْ أَعْرِفْ نَيْتِكَ
اللَّهُمَّ عَرَّفْنِي رَسُولَكَ فَإِنَّكَ إِنْ لَمْ تُعَرِّفْنِي رَسُولَكَ لَمْ أَعْرِفْ
حُجَّتَكَ اللَّهُمَّ عَرَّفْنِي حُجَّتَكَ فَإِنَّكَ إِنْ لَمْ تُعَرِّفْنِي حُجَّتَكَ ضَلَلْتُ
عَنْ دِينِي؛^۲ خدایا! خودت را به من بشناسان. به درستی که
اگر خودت را به من نشناسانی، نمی‌توانم پیغمبرت را
بشناسم. خدایا! پیغمبرت را به من بشناسان. به درستی که
اگر پیامبرت را به من نشناسانی، نمی‌توانم امامت را بشناسم.
خدایا! امامت را به من بشناسان. اگر امام را نشناسم، به

۱. شیخ صدوق، کمال‌الدین و تمام‌النعمة، ج ۱، ص ۳۲۰.

۲. شیخ کلینی، کافی، ج ۱، ص ۳۳۷.

درستی که گمراه و از ضالین می شوم.

در روایتی نیز می خوانیم:

اگر شخصی شبها را نماز بخواند و روزها را روزه بگیرد و تمام اموالش را در راه خدا بدهد و هر سال به مکه و حج رود، اما ولی خدا را نشناسد و کارهای خود را به رهبری او قرار ندهد، هیچ حقی بر خدا ندارد و اهل ایمان نیست.^۱

۱-۴. ولایت پذیری و اطاعت از امام

اگر بخواهیم از مهم ترین ویژگی های عملی که موجب توفیق ما در قرار گرفتن سپاه امام زمان ع می شود نامی ببریم، به جرئت می توان از اطاعت بی چون و چرا و ولایت پذیری از وی نام برد؛ هم چنان که این نکته در توصیف انصار حضرت مهدی ع این چنین آمده است:

«فرمان برداری آنها از امام، بیش از فرمان برداری کنیز از آقایش است.»^۲

جابر بن یزید جعفی گوید: از جابر بن عبدالله انصاری شنیدم که می گفت: وقتی که خدای تعالی بر پیامبرش این آیه را فرو فرستاد که:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ﴾^۳، گفتم: یا

۱. ملامحسن فیض کاشانی، تفسیر صافی، ج ۲، ص ۱۸.

۲. محمد باقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۲۵، ص ۳۰۸.

۳. نساء، آیه ۵۹.

شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم ----- ۷۷

رسول الله! خدا و رسولش را شناخته‌ایم؛ پس اولوالامری که خداوند، طاعت آنها را مقرون به طاعت خود کرده، چه کسانی هستند؟
فرمود:

ای جابر! آنها جانشینان من و ائمه مسلمین پس از من هستند. اول ایشان علی بن ابی طالب است و بعد از او حسن، حسین، علی بن الحسین، محمد بن علی - که در تورات به باقر معروف است و تو ای جابر! او را می بینی و آن گاه که او را دیدار کردی، سلام مرا به او برسان! - و پس از او جعفر بن محمد صادق، موسی بن جعفر، علی بن موسی، محمد بن علی، علی بن محمد، حسن بن علی و پس از او هم نام و هم کنیه من حجة الله در زمینش و بقية الله در بین عبادش، فرزند حسن بن علی، ائمه مسلمین خواهند بود. او کسی است که خدای تعالی مشرق و مغرب زمین را به دست او بگشاید. او کسی است که از شیعیان و اولیایش غایب شود؛ غیبتی که بر عقیده به امامت او باقی نماند، مگر کسی که خداوند قلبش را به ایمان امتحان کرده است.^۱

هم چنین پیامبر اعظم ﷺ درباره لزوم اطاعت از قائم آل محمد ﷺ فرمود:

القائم من ولدي اسمه اسمي و كنيته كنيتي و شمائله شمائلي و

۱. شیخ صدوق، کمال الدین و تمام النعمه، ج ۱، ص ۲۵۳.

سُنَّتُهُ سُنَّتِي يُقِيمُ النَّاسَ عَلَى مِلَّتِي وَ شَرِيْعَتِي وَيَدْعُوهُمْ إِلَى
 كِتَابِ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ مَنْ أَطَاعَهُ فَقَدْ أَطَاعَنِي وَ مَنْ عَصَاهُ فَقَدْ
 عَصَانِي وَ مَنْ أَنْكَرَهُ فِي غَيْبَتِهِ فَقَدْ أَنْكَرَنِي وَ مَنْ كَذَّبَهُ فَقَدْ كَذَّبَنِي
 وَ مَنْ صَدَّقَهُ فَقَدْ صَدَّقَنِي إِلَى اللَّهِ أَشْكُو الْمُكَذِّبِينَ لِي فِي أَمْرِهِ وَ
 الْجَاهِلِينَ لِقَوْلِي فِي شَأْنِهِ وَ الْمُضِلِّينَ لِأُمَّتِي عَنْ طَرِيقَتِهِ؛^۱ قائم
 از فرزندان من است. نامش نام من و کنیه اش کنیه من است؛
 شمایل او شمایل من و روش او روش من است و مردم را
 بر آیین و دینم بدارد و آنها را به کتاب پروردگارم فراخواند.
 کسی که او را اطاعت کند، مرا اطاعت کرده و کسی که او را
 نافرمانی کند، مرا نافرمانی کرده است؛ کسی که او را در
 دوران غیبتش انکار کند، مرا انکار کرده و کسی که او را
 تکذیب کند مرا تکذیب کرده است و کسی که او را تصدیق
 کند، مرا تصدیق کرده است. از کسانی که گفتار مرا درباره او
 انکار و تکذیب می کنند و از کسانی از امتم که مردم را از
 طریقه او گمراه می سازند، به خداوند شکایت می برم.

کارگزاران حضرت ﷺ کسانی هستند که این سخنان نورانی را با
 گوش جان شنیده و سخت به آن پای بند هستند.

۱-۵. جان نثاری برای امام و شهادت طلبی

شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم ----- ۷۹

یکی از ویژگی‌هایی که برای یاران امام عصر علیه السلام در احادیث شمرده شده آن است که:

آن‌ها برای تبرک، بدن خود را به زین اسب امام می‌سایند.
آن‌ها در جنگ‌ها، امام را در میان گرفته و با جان خود از وی دفاع می‌کنند و هر کاری داشته باشد، برایش انجام می‌دهند...
آن‌ها ادعای شهادت دارند و تمنا می‌کنند که در راه خداوند کشته شوند.^۱

بدین سان، معلوم می‌شود که ایشان به ترازوی رسیده‌اند که از هیچ چیز، حتی بذل و فدا کردن جان برای مولای معصوم خویش دریغ نمی‌ورزند و شهادت طلبانه در قیام جهانی امام موعود شرکت می‌کنند.

۱-۶. تقوا و پرهیزگاری

امام صادق علیه السلام به صراحت، تقوا را پیش شرط یآوری امام زمان علیه السلام معرفی کرده و می‌فرماید:

مَنْ سَرَّ أَنْ يَكُونَ مِنْ أَصْحَابِ الْقَائِمِ فَلْيَنْتَظِرْ وَ لْيَعْمَلْ بِالْوَرَعِ وَ
مَحَاسِنِ الْأَخْلَاقِ وَ هُوَ مُنْتَظَرٌ فَإِنْ مَاتَ وَ قَامَ الْقَائِمُ بَعْدَهُ كَانَ لَهُ
مِنْ الْأَجْرِ مِثْلُ أَجْرِ مَنْ أَدْرَكَهُ فَجِدُوا وَ انْتَظِرُوا؛^۲ هر کس که

۱. محمد باقر مجلسی، بحار الأنوار، ج ۲۵، ص ۳۰۸.

۲. نعمانی، الغیبه، ص ۲۰۰.

۸۰ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

بودن در شمار یاران قائم شادمانش می‌سازد، باید در انتظار باشد و با حال انتظار به پرهیزگاری و خلق نیکو رفتار کند. پس اگر اجلس برسد و امام قائم پس از درگذشت او قیام کند، بهره او هم‌چون بهره کسی است که آن حضرت را دریافته باشد. پس بکوشید و منتظر باشید!

معلوم می‌شود که هیچ کسی بدون داشتن این ویژگی ممتازی که قرآن کریم مکرراً بر آن تأکید کرده است، شایستگی قرار گرفتن در زمره اصحاب امام زمان عجل الله فرجه را نخواهد داشت.

۱-۷. اخلاق محوری

زندگی بر محور اخلاق اسلامی، یکی دیگر از صفات و خصوصیات ممتاز یاران امام عصر عجل الله فرجه است؛ چنان‌که به این مقوله در حدیث سابق، امام صادق عجل الله فرجه با عبارت: «مَنْ سُرَّ أَنْ يَكُونَ مِنْ أَصْحَابِ الْقَائِمِ فَلْيَنْتَظِرْ وَلْيَعْمَلْ بِالْوَرَعِ وَ مَحَاسِنِ الْأَخْلَاقِ...» بیان گردید.

این نکته در ضمن تفسیری از ایشان، ذیل آیه مهدوی نیز به چشم می‌خورد:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ...﴾^۱
 ای کسانی که ایمان آورده‌اید! هر کس از شما که از دین

۱. مائده، آیه ۵۴.

شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم ----- ۸۱

خود برگردد (به خدا ضرری نمی‌زند، چون) خداوند در آینده، قومی را خواهد آورد که آنان را دوست دارد و آنان نیز خدا را دوست دارند. آنان نسبت به مؤمنان نرم و فروتن و در برابر کافران سرسخت و قاطعند... .

ایشان، یاران امام عصر^{علیه السلام} را از مصداق‌های کامل این آیه دانسته و فرمودند:

آنان، همان کسانی هستند که خداوند درباره آنان فرموده: «خداوند به زودی گروهی را خواهد آورد که آنان را دوست می‌دارد و آنان نیز او را دوست می‌دارند؛ در برابر مؤمنان فروتن و در برابر کافران باعزت، درشت‌خو و سخت‌گیرند»^۱.

همان‌گونه که ملاحظه می‌کنید، به فروتنی در برابر مؤمنان و عزت‌طلبی، که دو خصوصیت مهم اخلاقی‌اند، در یاران امام عصر^{علیه السلام} تصریح شده است.

۸۱. نصرت دین خدا و ترویج احکام الهی

سنت‌های الهی فراوانی در هستی جاری است که قرآن کریم به برخی از آنها اشاره کرده است. یکی از آنها، سنت نصرت در مقابل

۱. نعمانی، الغیبه، ص ۳۱۶.

۸۲ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

نصرت است. قرآن می‌فرماید: ﴿إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ﴾؛^۱ اگر خدا را یاری کنید، یاری‌تان می‌کند و گام‌هایتان را استوار می‌دارد. یکی از ویژگی‌های انصار حضرت مهدی عج، دغدغه ترویج دین حق و رساندن آن به مردم است. امام سجاد ع در شمارش اوصاف کسانی که منتظر آقا امام زمان عج هستند، فرمود:

إِنَّ أَهْلَ زَمَانِ غَيْبِهِ الْقَائِلِينَ بِإِمَامَتِهِ وَ الْمُنتَظِرِينَ لِظُهُورِهِ أَفْضَلُ
مِنْ أَهْلِ كُلِّ زَمَانٍ... أُولَئِكَ الْمُخْلِصُونَ حَقًّا وَ شِيعَتَنَا صِدْقًا وَ
الدُّعَاةُ إِلَى دِينِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ سِرًّا وَ جَهْرًا؛^۲ مردم زمان غیبت
او، که معتقد به امامت او بوده و منتظر ظهورش هستند، از
مردم هر زمانی برترند... آنان به حق، مخلصان و به درستی،
شیعیان ما و دعوت‌کنندگان به دین خدا در پنهان و آشکارند.

۹-۱. کارآمدی و تخصص

شاید برخی چنین پندارند که یاران حضرت مهدی عج تنها اهل مسجد و عبادتند و بس؛ در حالی که یاران امام زمان علاوه بر تعهد، بر طبق آموزه‌های قرآنی، تخصص هم دارند. شخصی از امام صادق ع پرسید: آیا در هنگام ظهور، مؤمنی غیر از آن ۳۱۳ نفر نیست؟ ایشان فرمودند:

۱. محمد، آیه ۷.

۲. شیخ صدوق، کمال‌الدین و تمام‌النعمة، ج ۱، ص ۳۲۰.

شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم ----- ۸۳

بَلَىٰ، وَ لَكِنَّ هَذِهِ الْعِدَّةُ الَّتِي يُخْرِجُ اللَّهُ فِيهَا الْقَائِمَ، هُمُ النَّجَبَاءُ وَ الْقَضَاءُ وَ الْحُكَّامُ وَ الْفُقَهَاءُ فِي الدِّينِ؛^۱ بله، ولی این عده‌ای که حضرت قائم با آنها قیام می‌کند، از نجیبان، قاضیان، حاکمان و فقیهان دین هستند.

از این روایت فهمیده می‌شود که برای قرار گرفتن در کادر حضرت، تنها تعهد، ایمان و محبت به امام کافی نیست. امام زمان علیه السلام قرار است تمام دنیا را اداره کند و به همین علت، به یاران زبده و دارای تخصص در زمینه‌های گوناگون نیاز دارد.

اساساً مدیریت و حکومت، به لیاقت و صلاحیت‌های خاصی نیاز دارد؛ لذا قرآن می‌فرماید: ﴿إِنَّ الْأَرْضَ يَرثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ﴾.^۲ طبق این آیه شریفه که از جمله آیات مهدوی است، وارثان زمین دو ویژگی دارند: یکی، بنده خدا بودن و داشتن تقوای الهی و دیگری برخوردار بودن از صلاحیت که همان لیاقت، تخصص و مدیریت لازم است.

۱-۱۰. توانایی جسمانی

اگر پیش‌تر گفتیم که حکومت حضرت مهدی علیه السلام علاوه بر تأییدات الهی، متکی به مؤمنان صالح و جریان عادی است، بنابراین برای کارآمدی، قدرت جسمانی یکی دیگر از صفات اصحاب امام زمان علیه السلام

۱. محمدبن جریر طبری املی، دلائل الامامه، ص ۵۶۲.

۲. انبیاء، آیه ۱۰۵.

۸۴ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

است. این بدان جهت است که انجام مدیریت امور سنگین با وسعت جهانی، نیازمند توانایی بدنی است؛ هم‌چنان‌که در قرآن نیز درباره شرایط یک مدیر علاوه بر دارا بودن علم و دانش، قدرت جسمانی نیز طرح شده است: ﴿وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ﴾^۱.
در روایات مهدوی نیز به این ویژگی پرداخته شده است. امام سجاد علیه السلام فرمود:

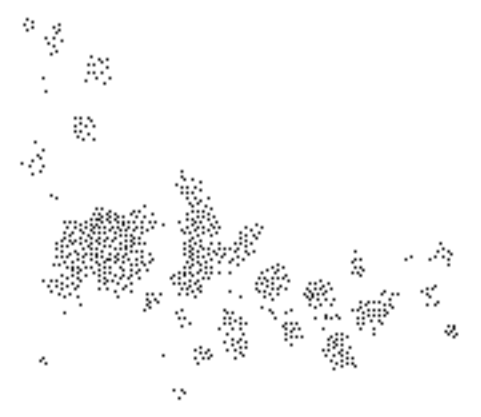
إِذَا قَامَ قَائِمُنَا أَذْهَبَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَنْ شِيعَتِنَا الْعَاهَةَ وَجَعَلَ قُلُوبَهُمْ كَزُبُرِ الْحَدِيدِ وَجَعَلَ قُوَّةَ الرَّجُلِ مِنْهُمْ قُوَّةَ أَرْبَعِينَ رَجُلًا وَ يَكُونُونَ حُكَّامَ الْأَرْضِ وَ سَنَامَهَا^۲؛ هنگامی که قائم ما قیام کند، خداوند از شیعه ما آفت را برطرف سازد و دل‌هایشان را همچون پاره‌های آهن کند و نیروی هر یک مرد از آنان را به اندازه نیروی چهل مرد قرار دهد و فرمانروایان و بزرگان روی زمین خواهند بود.

هم‌چنین ابوبصیر گوید: شخصی از اهل کوفه از امام صادق علیه السلام پرسید: به همراه قائم چند نفر خروج می‌کنند که می‌گویند: او به همراه ۳۱۳ تن که شمار اصحاب جنگ بدر است، خروج می‌کند؟ امام فرمود:

وَمَا يَخْرُجُ إِلَّا فِي أَوْلَى قُوَّةٍ وَ مَا تَكُونُ أَوْلَى الْقُوَّةِ أَقَلَّ مِنْ عَشْرَةِ

۱. بقره، آیه ۲۴۷.

۲. شیخ صدوق، *الخصال*، ج ۲، ص ۵۴۱.

آلاف^۱ او به همراه اصحابی نیرومند خروج می‌کند و آن کمتر از ده هزار تن نیست.

۱۱- صبر و استقامت

در احادیث معصومان علیهم‌السلام، صبر و پیروزی ملازم با هم هستند. در قرآن نیز بارها بر این اصل تصریح شده است؛ برای نمونه، در جریان نبرد طالوت و جالوت، از زبان یاران طالوت نقل می‌کند که آن‌ها در هنگامه جنگ از خدا مسئلت می‌کردند: ﴿رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا﴾^۲.

در آیه‌ای دیگر از قرآن کریم نیز استقامت، مقدمه نصرت الهی معرفی شده و آمده است: ﴿... فَصَبِرُوا عَلَىٰ مَا كُذِّبُوا وَأُوذُوا حَتَّىٰ أَتَاهُمْ نَصْرُنَا﴾^۳؛ بر آنچه تکذیب شدند و آزار دیدند، شکیبایی کردند تا یاری ما به آنان رسید.

بر این پایه، پیروزی امام زمان علیه‌السلام و تشکیل حکومت عدل جهانی، نیازمند صبر و استواری در امور بوده و عنصر صبر در انجام کارها نیز بی‌تردید، از صفات حتمی کارگزاران حضرت است؛ البته این صبر در باشگاه عصر غیبت کسب شده است؛ هم‌چنان که امام حسین علیه‌السلام

۱. همو، کمال‌الدین و تمام‌النعمة، ج ۲، ص ۶۵۴.

۲. بقره، آیه ۲۵۰.

۳. انعام، آیه ۳۴.

فرمودند:

مِنَّا اثْنَا عَشَرَ مَهْدِيًّا أَوْلَهُمْ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٌّ وَ آخِرُهُمُ التَّاسِعُ مِنْ
 وُلْدِي وَ هُوَ الْقَائِمُ بِالْحَقِّ يُحْيِي اللَّهُ بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَ يُظْهِرُ
 بِهِ دِينَ الْحَقِّ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَ لَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ لَهُ غَيْبَةٌ يَزِيدُ فِيهَا
 قَوْمٌ وَ يَثْبُتُ عَلَى الدِّينِ فِيهَا آخِرُونَ قِيُودُونَ وَ يُقَالُ لَهُمْ مَتَى هَذَا
 الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ، اما إِنَّ الصَّابِرِينَ فِي غَيْبَتِهِ عَلَى الْأَذَى وَ
 التَّكْذِيبِ بِمَنْزِلَةِ الْمُجَاهِدِينَ بِالسَّيْفِ بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ؛^۱ از ما
 (خانواده) دوازده نفر مهدی هستند، که اولی ایشان
 امیرالمؤمنین علیه السلام و آخرین آنها نهمی از فرزندان من است؛
 اوست قیام کننده به حق که خداوند به وسیله او زمین را پس
 از مرگش زنده گرداند و دین حق را به دست او بر تمامی
 ادیان پیروز کند، اگرچه مشرکان نخواهند. برای او غیبتی
 است که جمعی در آن مرتد شوند و جمعی دیگر، ثابت قدم
 در دین بمانند و آزار شوند و به ایشان گفته شود: کجاست
 این وعده اگر راست گو هستید؟! هر آینه، بردباران در غیبت
 او بر آزار و تکذیب (مردم)، همانند جهادکنندگان با
 شمشیرند در رکاب رسول خدا صلی الله علیه و آله.

۱۲-۱. اخلاص و انگیزه الهی

یارانی که با حضرت مهدی موعود علیه السلام هستند، برای رسیدن به

۱. علی بن محمد خزاز، کفایة الاثر، ص ۲۳۲.

منافع شخصی خود قدم در راه یاری حضرت ننهاده‌اند، بلکه تنها انگیزه ایشان خدا و تقرب به اوست و در این راه، از هیچ گونه حمایتی دریغ نمی‌ورزند. ایشان به گواه امام سجاد علیه السلام در زمانه غیبت، مشق اخلاص را تمرین کرده‌اند:

إِنَّ أَهْلَ زَمَانِ غَيْبَتِهِ الْقَائِلِينَ بِإِمَامَتِهِ وَ الْمُتَنْظِرِينَ لِظُهُورِهِ أَفْضَلُ
مِنْ أَهْلِ كُلِّ زَمَانٍ... أَوْلِيكَ الْمُخْلِصُونَ حَقًّا وَ شِيعَتُنَا صِدْقًا؛^۱
مردم زمان غیبت او که معتقد به امامت او بوده و منتظر
ظهورش هستند، از مردم هر زمانی برترند... آنان به حق،
مخلصان و به درستی، شیعیان ما می‌باشند.

۱۳-۱. دوری از غرور

انصار امام زمان علیه السلام تربیت‌یافتگان مکتب قرآن هستند و همواره این سفارش خدای متعال را نصب‌العین خود می‌دانند که: ﴿وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ﴾^۲ و هنگامی که تو تیر انداختی (و به هدف زدی)، تو نبودی (بلکه مؤثر اصلی خدا بود)؛ بدین جهت، در پیروزی‌های خود هرگز دچار غرور نمی‌شوند، که از آن‌ها جز این نیز توقع نیست.

۱. شیخ صدوق، کمال‌الدین و تمام‌النعمه، ج ۱، ص ۳۲۰.

۲. انفال، آیه ۱۷.

۱-۱۴. روحیه جهاد و مبارزه

در فرهنگ قرآن، بارها این سنت الهی گوش زد شده است که یکی از عوامل نزول نصرت الهی، جهاد و مبارزه با ستمگران است. قرآن می‌فرماید:

﴿قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبَهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ﴾؛^۱ با آنان بجنگید، تا خدا آنان را به دست شما عذاب و رسوایشان کند و شما را بر ایشان پیروزی بخشد!

و نیز می‌فرماید:

﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ﴾؛^۲ و کسانی که در راه ما کوشیده‌اند، به یقین راه‌های خود را بر آنان می‌نماییم و در حقیقت، خدا با نیکوکاران است.

به سبب این همه تأکیدات است که در مسئله ظهور امام زمان علیه السلام، روحیه جهادی یکی از صفات انصار حضرت معرفی شده است؛ برای نمونه، یکی از آیات مهدوی که درباره انصارالمهدی است، این آیه شریفه است:

﴿...يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ﴾؛^۳ خداوند... آنان

۱. توبه، آیه ۱۴.

۲. عنکبوت، آیه ۶۹.

۳. مائده، آیه ۵۴.

را دوست دارد و آنان نیز خدا را دوست دارند. آنان نسبت به مؤمنان، نرم و فروتن، و در برابر کافران، سرسخت و قاطعند. در راه خدا جهاد می‌کنند و از ملامت هیچ ملامت‌کننده‌ای نمی‌هراسند.

در این آیه، صفاتی برای یاران حضرت شمرده شده که از جمله آنها جهاد و مبارزه است؛ از این رو، همه کسانی که مشتاق حضور در لشکر امام علیه السلام هستند، باید به این صفت مزین شوند.

۱-۱۵. اصلاح‌گری در جامعه

کسانی که آرزوی همراهی با مصلح کل و جهانی دارند، باید خود نیز از روحیه اصلاح‌گری در جامعه برخوردار باشند. تجلی عینی این روحیه در جامعه، امر به معروف و نهی از منکر است. امر به معروف، نشانه عشق انسان به مردم است؛ نشانه تعهد و سوز و علاقه انسان به سلامتی جامعه است؛ نشانه فطرت بیدار است. امر به معروف و نهی از منکر، نوعی انضباط اجتماعی است؛ یعنی محدود کردن تمایلات اشخاص در برابر مصالح جامعه. در واقع، نوعی کنترل افراد لایبالی است. امر به معروف و نهی از منکر، نشانه رشد است.

حضرت لوط علیه السلام در برابر گروه گناه‌کار پرسید: «آیا در میان شما

۹۰ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

یک نفر رشید هست تا مانع این کار شما شود؟»^۱ آری! اگر ما از درون، مراقب خود باشیم و مردم از بیرون مراقب ما باشند و در رأس، نظامی سیاسی و حکومتی مشوق خوبی‌ها و مانع بدی‌ها باشد، بهترین امت خواهیم بود؛ چنان که قرآن می‌فرماید: ﴿كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ تُوْمِنُونَ بِاللَّهِ﴾^۲.

منتظر حقیقی و مشتاق ظهور که خواستار فراگیری توحید در جهان است، باید بداند که عزت یافتن کلمه توحید، به امر به معروف و نهی از منکر است. رسول خدا ﷺ فرمود:

کلمه «لا اله الا الله» عذاب الهی را از انسان دور می‌کند؛ به شرط آن که این کلمه مبارک مورد تحقیر و استخفاف قرار نگیرد. مردی از پیامبر ﷺ پرسید: چگونه ممکن است کلمه توحید مورد استخفاف قرار گیرد؟ فرمود: اگر گناهان علنی انجام گیرد و کسی گناه‌کار را نهی نکند و او را تغییر ندهد، به توحید اهانت شده است.^۳

اگر پیامبر اکرم ﷺ فرمود: «آمران به معروف، خلیفه خدا در زمینند»^۴ و اگر حضرت علی علیه السلام بیان کرد: «امر به معروف و نهی از

۱. ﴿أَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ﴾؛ هود، آیه ۷۸.

۲. آل عمران، آیه ۱۱۰.

۳. محمد محمدی‌ری شهری، میزان الحکمه، ج ۶، ص ۲۶۶.

۴. میرزا حسین نوری، مستدرک الوسائل، ج ۱۲، ص ۱۷۹.

منکر، دو خلق از اخلاق الهی است که هر کس این دو فریضه را یاری کند، خداوند به او عزت می‌دهد»^۱ قطعاً آن‌هایی که در سایه ولایت مهدوی، فرمانروایان زمین شده و بدین صورت عزت می‌یابند، باید با امر و نهی، چه در عصر ظهور و چه در زمانه غیبت نیز با بهره‌گیری از این دو ابزار، به اصلاح جامعه بپردازند.

از همین روست که امام زمان در آغاز قیام جهانی خویش و در عهدنامه‌ای که با کارگزاران خویش می‌بندد، یکی از مفاد عهدنامه را التزام به امر به معروف و نهی از منکر قرار داده و می‌فرماید: «أبایعکم علی أن... تأمرون بالمعروف و تنهون عن المنکر»^۲.

۲. شرایط مربوط به عموم مردم

غیر از شرایط انسانی مربوط به یاران و کارگزاران امام زمان علیه السلام، شرایط دیگری باید باشد که آن شرایط مربوط به عموم مردم است. البته وجه مشترک همه این شرایط، به تحقق آمادگی جهانی برای پذیرش حکومت امام زمان علیه السلام و عدالت او برمی‌گردد، به گونه‌ای که همه یک‌صدا از خدا درخواست کنند و بگویند: «انا نرغب الیک فی دولة کریمه»^۳.

۱. شیخ صدوق، *الخصال*، ج ۱، ص ۴۲.

۲. علی یزدی حائری، *الزام الناصب*، ج ۲، ص ۱۶۸.

۳. شیخ کلینی، *کافی*، ج ۳، ص ۴۲۴.

۹۲ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

آری! هر وقت مردم بتوانند امام و رهبری بر حق و معصوم را بپذیرند، آن وقت امام زمان عجل الله فرجه ظهور خواهند کرد. برخی از این آمادگی‌ها که البته در سطح پایین‌تری از یاوران حضرت مهدی عجل الله فرجه است، عبارتند از:

۱-۲. پذیرش روحی

همان‌گونه که در ابتدای این بخش، یکی از حکمت‌های آزمایش‌ها و بلاها در عصر غیبت را فراهم شدن شرایط انسانی ظهور دانستیم، بیان کردیم که گرفتاری‌ها، عامل بیداری فطرت انسان‌ها و توجه آن‌ها به پروردگار جهان و بازگشت به سوی اوست و این امر اجتناب‌ناپذیر است.

امام صادق عجل الله فرجه فرمودند:

پیش از ظهور قائم، نشانه‌هایی از جانب خدای تعالی برای مؤمنان خواهد بود. گفتم: فدای شما شوم! آن‌ها کدام است؟ فرمود: قول خدای تعالی که: ﴿وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ﴾! می‌آزماییم مؤمنان را پیش از خروج قائم، به چیزی از خوف (از پادشاهان بنی‌فلان در آخر سلطنت آن‌ها)، گرسنگی (به واسطه گرانی قیمت‌ها)، کاستی در اموال (کسادی داد و ستد

و کمی سود)، کاستی در نفوس (به واسطه مرگ و میر فراوان) و کاستی در ثمرات به واسطه کمی برداشت محصولات زراعتی، و صابران را مژده بده در آن هنگام به تعجیل خروج قائم.^۱

خداوند، مصیبت‌ها را برای این جهت استخدام کرده است که با آن، انسان را از دنیا قطع و به خود وصل کند؛ دست انسان را از دست دنیا درآورد تا بتواند در دست خود قرار بدهد. تا دست شما در دست دوستتان قرار دارد، آیا می‌توانید با دوست دیگرتان دست بدهید؟ هرگز! شما مگر نمی‌گویید با یک دست نمی‌شود دو هندوانه برداشت؛ پس با یک دست هم نمی‌شود با دو نفر دست داد. پس انسان تا دست خود را از دست دنیا بیرون نکشد، نمی‌تواند با آخرت دست بدهد. باید از بیعت ظالم خارج شود تا بتواند با امام بیعت کند؛ از وادی کفر باید خارج شود تا بتواند به وادی ایمان وارد شود؛ همان‌گونه که تا آخرین ثانیه‌های شب پایان نیابد، وارد اولین ثانیه‌های روز نخواهد شد. پس مصیبت‌ها این هنر را به همراه دارند که دست انسان را برای همیشه از دست دنیا خارج کنند. خدا برای این که بخواهد انسان را نسبت به دنیا و دنیایی‌ها بی‌میل و رغبت کند، او را تحت فشار قرار می‌دهد و انواع مصیبت‌ها را بر او فرود می‌آورد.

۱. شیخ صدوق، کمال‌الدین و تمام‌النعمه، ج ۲، ص ۶۴۹.

۹۴ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

آری! انسانی که بی‌هوش شده است، به جهت به هوش آمدن گاه او را سیلی می‌زنند تا به هوش بیاید. مصیبت‌ها، سیلی خداوندند که بر صورت بی‌هوشان و سرمستان وادی دنیا نواخته می‌شود.

۲-۲. آمادگی معرفتی

طبق وعده‌های مکرر قرآن، پیروزی نهایی با اسلام است و مردم سراسر جهان در آینده به سراغ اسلام می‌آیند و حکومت حضرت مهدی علیه السلام تشکیل می‌شود؛ اما این وعده‌ها شرایطی دارد و آن عبارت است از: توجه دنیا به اسلام و شناخت آن؛ علاوه بر آن، شناخت اجراکننده قوانین اسلامی، یعنی حضرت مهدی علیه السلام از جمله آمادگی‌های فکری و معرفتی است که مردم باید به آن دست پیدا کنند. کسانی که امام زمان علیه السلام و عدالت و رحمت او را نمی‌شناسند، چگونه تن به حکومت او خواهند داد و به او اعتماد خواهند کرد؟! امام زمان علیه السلام وقتی ظهور می‌کند که آمادگی از هر جهت در میان مردم وجود داشته و مردم به معارف و اندیشه‌های قرآن و اسلام آگاه و آمادگی حکومت امام زمان علیه السلام را داشته باشند.

۲-۳. تبعیت عملی

بزرگ‌ترین مشکلی که در طول تاریخ زندگانی امامان معصوم علیهم السلام دیده می‌شود آن است که با وجود اینکه آنها به مردم محبت داشتند؛ اما مردم عملاً از آنها حرف‌شنوی نداشتند؛ این در حالی است که

اگر انسان‌ها خواستار ظهور امام علیه السلام هستند، باید آمادگی عملی و اطاعت‌پذیری از ایشان را داشته باشند تا رضایت خدای متعال جلب شده و اذن ظهور فرماید. در سخنی از امام باقر علیه السلام می‌خوانیم:

ذُرْوَةُ الْأَمْرِ وَ سَنَامُهُ وَ مِفْتَاحُهُ وَ بَابُ الْأَشْيَاءِ وَ رِضَا الرَّحْمَنِ
تَبَارَكَ وَ تَعَالَى الطَّاعَةُ لِلْإِمَامِ بَعْدَ مَعْرِفَتِهِ؛ اساس دین اسلام و کلید همه خزائن رحمت و فضل کبریایی و نیز وسیله معرفت اشیا و فلاح و رستگاری و ایمن بودن از سخط و غضب ساحت کبریایی، بر اطاعت امام مفترض الطاعة استوار خواهد بود، پس از این‌که او را شناخته و به ولایت عامه او معتقد باشد.^۱

خداوند نیز حتماً اگر این آمادگی را - که نشانه صداقت در درخواست فرج است - مشاهده کند، امر ظهور را نزدیک می‌فرماید.

۲-۴. تقوا و ترک گناه

باید بدانیم که ما وظیفه نداریم کارهایمان را تعطیل کرده و به دنبال دیدن امام زمان علیه السلام برویم؛ کما این‌که یاران امام صادق علیه السلام وظیفه نداشتند به دنبال دیدن امام صادق علیه السلام بروند. آنچه مهم است، شناخت و اطاعت است؛ البته زیارت و ملاقات یک ارزش است، اما این‌که کارمان را رها کنیم و دنبال امام زمان علیه السلام بگردیم، چنین

۱. شیخ کلینی، کافی، ج ۱، ص ۱۸۵.

۹۶ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

تکلیفی نداریم. آری، زیارت امام ارزش است، اما حدیث و آیه‌ای نگفته کارت را تعطیل کن و به دنبال آقا بگرد! حدیث می‌گوید: «اتَّقُوا اللَّهَ»؛ تقوا داشته باش! آن‌گاه خود امام به شما توجه می‌کند.

شخصی خودش را به آب و آتش زد که امام زمان عجل الله فرجه را ببیند تا بالأخره از طریقی فهمید که امام زمان عجل الله فرجه فلان روز، فلان شهر و فلان خانه تشریف دارند. به همان محل رفت و دید آن‌جا پیرمردی مشغول کار است و سید بزرگواری هم آن‌جا نشسته است - که بعد معلوم شد امام زمان عجل الله فرجه است - به او گفت: «چقدر خودت را به این طرف و آن طرف می‌زنی؟!» گفت: آقا! می‌خواهم امام زمان عجل الله فرجه را ببینم. او گفت: «مثل این پیرمرد، باتقوا و اهل انصاف باش؛ آن‌گاه خود امام زمان عجل الله فرجه نزد شما می‌آید.»

در داستان دیگری آمده: یکی از علما متوجه شد که امام زمان عجل الله فرجه در خانه‌ای وارد شده است. خود را به آن خانه رساند و دید زنی از دنیا رفته و حضرت در کنارش نشسته است. پرسید: این زن چه کسی است که شما در هنگام مرگ به نزدش آمدید؟ حضرت فرمود: زمانی که رضاشاه حجاب را برداشت، این زن به خاطر تقوا هفت سال از خانه بیرون نیامد که پاسبان‌های زمان رضاشاه چادر از سرش نکشند. این‌طور تقوا داشته باشید تا امام زمان عجل الله فرجه به شما توجه کند!

لازم نیست ما برویم جمکران؛ البته جمکران رفتن یک ارزش است، اما خیلی‌ها می‌پرسند: چه کنیم تا امام زمان عجل الله فرجه را ببینیم؟ پاسخ آن

است که اگر گناه نکنی، لیاقت ملاقات پیدا می کنی.

۲-۵. هم دلی در طلب ظهور

از جمله شرایط جامعه منتظر امام عصر ع وحدت در خواسته و هم دلی در امر ظهور است. این که یک یا چند نفر و یا گروه اندکی بخواهند امام زمان ع بیایند و حکومت جهانی را برپا کند، کافی نیست، بلکه باید اکثریت و عموم مردم در دل خود چنین خواسته‌ای را صادقانه داشته باشند. حداقل آن است که همه کسانی که به حضرت مهدی ع معتقدند، بر محور ولایت مهدوی هم سخن و هم دل شوند، زیرا خود امام زمان ع فرمود:

وَلَوْ أَنَّ أَشْيَاعَنَا وَفَقَّهُمُ اللَّهُ لَطَاعَتِهِ عَلَى اجْتِمَاعٍ مِنَ الْقُلُوبِ فِي
الْوَفَاءِ بِالْعَهْدِ عَلَيْهِمْ لَمَّا تَأَخَّرَ عَنْهُمْ الْيَمْنُ بِلِقَائِنَا وَتَعَجَّلَتْ لَهُمُ
السَّعَادَةُ بِمُشَاهَدَتِنَا عَلَى حَقِّ الْمَعْرِفَةِ وَصِدْقِهَا مِنْهُمْ؛^۱ اگر

شیعیان ما - که خداوند توفیق طاعتش را نصیبشان فرماید! -
وفای به عهد (ولایت ما که جانب خداوند بر آنها قرار داده
شده است) می کردند، از لقای مسرت‌افزای ما مأیوس و
محروم نمی شدند و هر آینه به سرعت، ظهور و مشاهده ما را
به خاطر معرفت و صداقتشان درک می کردند.

۱. احمد بن علی طبرسی، الاحتجاج، ج ۲، ص ۴۹۹.

۲-۶. یأس از حکومت‌ها و خستگی از مکتب‌های بشری

از جمله عواملی که زمینه‌های عمومی ظهور مهدی موعود را فراهم می‌کند، آگاهی از ناکارآمدی مکاتب مختلف بشری و شیوه‌های گوناگون حکومت‌داری است، زیرا در این صورت است که به دنبال مکتب و حکومتی می‌گردند که آن‌ها را حقیقتاً به سعادت دنیوی و اخروی برساند و به صورت همه‌جانبه، خوش‌بختی ایشان را تضمین کند.

امام باقر علیه السلام فرمودند:

دَوْلَتَنَا آخِرُ الدُّوَلِ وَ لَنْ يَبْقَى أَهْلُ بَيْتِ لَهُمْ دَوْلَةٌ إِلَّا مُلْكُوا قَبْلَنَا لِنَلَّا
يَقُولُوا إِذَا رَأَوْا سِيرَتَنَا إِذَا مُلْكُنَا سِرَتَنَا مِثْلَ سِيرَةِ هَوَلَاءَ وَ هُوَ قَوْلُ
اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ الْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ^۱ دولت ما پایان دولت‌هاست،
و هیچ قوم و خاندانی که بخواهند به دولت و حکومت
رسند به جای نمانند، جز این‌که پیش از ما به حکومت
رسند، تا این‌که چون راه و روش ما را ببینند، نگویند: چون
ما به حکومت رسیدیم، مانند اینان رفتار کنیم، و همین است
(معنای) گفتار خداوند: «و پایان کارها از آن پرهیزکاران
است».

البته همین الآن هم نشانه‌های این بیداری ملت‌ها و خستگی آن‌ها

۱. شیخ طوسی، الغیبه، ص ۴۷۳.

از مکاتب و حکومت‌ها هویدا شده است. به راستی، این چه قانون ظالمانه‌ای است که چند کشور در سازمان ملل حقّ و تو داشته باشند و اگر همه کشورها حرف حقی بگویند که با منافع آن‌ها در تعارض باشد، با این حق، آن را باطل کنند؟! داشتن این حق برای پنج کشور، توهین و تحقیر سایر کشورها و ملت‌هاست که متأسفانه بارها دیده‌ایم که با همین حق نامشروع، حقوق ملت‌ها پایمان شده است.

۲-۷. اطاعت از نایب امام و ولی فقیه

یکی دیگر از شرایط مردمی ظهور آن است که مردم با اطاعت از جانشینان و نایبان امام زمان عج صداقت خود را نشان دهند.

علت غیبت امام دوازدهم عج، عدم آمادگی مردم برای پذیرش رهبری امام است. خداوند آن حضرت را برای زمان مناسب ذخیره کرده است، تا زمانی که رشد و فرهنگ مردم به جایی برسد که بتوانند نور امامت را درک و از آن بهره‌گیری کنند. از سوی دیگر، در زمان غیبت حضرت مهدی عج ما را به حال خود رها نکرده‌اند، بلکه ما را به پیروی از فقها و اسلام‌شناسان عادل و باتقوا که نواب عام آن حضرت هستند، سفارش کرده‌اند؛ بنابراین، بر ما لازم است که در حوادث و مشکلات، گوش به فرمان حکم خدا که از طریق فقیه جامع‌الشرایط عادل به ما ابلاغ می‌شود، باشیم.

نقش ولایت فقیه، همان نقش امامت و تدوام خط انبیاست. اسلام، قوانینی درباره مسائل اقتصادی، جزائی، نظامی و قضایی دارد که نه

اجازه می‌دهد آن احکام تعطیل شود و نه اختیار اجرای آن را به دست افراد جاهل به احکام می‌سپارد، بلکه اجرای آن را تنها به دست فقهای عادل و اسلام‌شناسان باتقوا سپرده تا در تمام حوادث، طبق قانون خدا حکم کنند و اطاعت از آن فقها را همچون اطاعت از رسول گرامی صلی الله علیه و آله و امام معصوم علیه السلام واجب دانسته است.

آیا مسلمانان نیاز به حکومت و نظام ندارند؟ آیا جامعه و کشور اسلامی نباید حفظ شود؟ آیا حفظ مرزها لازم نیست؟ آیا قوانین در کشور اسلامی نباید اجرا شود؟ آیا حق مظلوم نباید از ظالم گرفته شود و ظالم به مجازات برسد؟ آیا صدای اسلام نباید به همه دنیا برسد؟ آیا تلاش انبیا و امامان علیهم السلام تنها برای زمان خود آنان بود یا برای همه زمان‌ها و مکان‌ها؟

اگر پاسخ این پرسش‌ها، مثبت است و اسلام به نظام، حکومت، جامعه و قانون نیاز دارد و حفظ حقوق و مرزها مطرح است، باید در زمان غیبت نیز حکومت اسلامی باشد، زیرا بدون تشکیلات حساب‌شده و دقیق، به‌خصوص در زمان ما که تمام مخالفان اسلام دارای تشکیلاتی بس بزرگ و دقیق هستند، هرگز نمی‌توانیم از قانون، مکتب، مرز، جان، مال و آبروی خود دفاع کنیم و اگر حکومت لازم است، حاکم هم لازم است، زیرا حکومت بدون حاکم محال است. اکنون که اسلام برای اجرای قوانین خود هم نیاز به حکومت دارد و هم حاکم، باید ببینیم حاکم باید چه شرایطی داشته باشد. آیا لازم

شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم ----- ۱۰۱

است حکم خدا را عمیقاً بداند یا نه؟ آیا عدالت داشته باشد یا نه؟ آیا آشنا و آگاه به مسائل و حوادث باشد یا نه؟ اگر پاسخ مثبت است و به حاکم اسلام شناس باتقوا و سیاستمدار نیاز است، این همان است که ما آن را ولایت فقیه می نامیم.

۸-۲. دعای همگانی برای امام زمان علیه السلام، وظیفه‌ای همگانی

در بسیاری از احادیث مهدوی، بر ضرورت دعا برای امام زمان علیه السلام تأکید شده است و از مردم خواسته‌اند که برای حفظ دین و نیز تسریع در امر فرج، به درگاه الهی دعا کنند؛ حتی خود امام عصر علیه السلام نیز فرمودند:

اکثروا الدعاء بتعجيل الفرج فان في ذلك فرجكم^۱؛ برای
تعجيل در فرج من زیاد دعا کنید، زیرا فرج شما در آن
است.

اما شاید این سؤال به ذهن خطور کند که: چرا باید برای حضرت
دعا کرد؟ پاسخ آن به دلایل زیر است:

۱. امام زمان علیه السلام یکی از مؤمنان است و پیامبر صلی الله علیه و آله خواسته است تا
برای مؤمنان دعا کنیم.

۲. او فریادرس بیچارگان است. خود امام زمان علیه السلام فرمود: «أنا

۱. شیخ صدوق، کمال‌الدین و تمام‌النعمه، ج ۲، ص ۴۸۵.

۱۰۲ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

غیرمهملین لمراعاتکم و لا ناسین لذکرکم».^۱

۳. او احیاگر دین خداست: «أین محیی معالم الدین»،^۲ و نیز:

﴿لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ﴾.^۳

۴. امام زمان علیه السلام مضطر است. از امام باقر علیه السلام در تفسیر ﴿أَمَّنْ يُجِيبُ

الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ﴾^۴ سؤال شد؛ فرمود: «نزلت في القائم»؛^۵ درباره حضرت

قائم علیه السلام نازل شده است.

۵. او عامل تألیف دل هاست: «أین مؤلف شمل الصلاح و الرضا». ^۶

۶. او مهربان است. امام صادق علیه السلام در وصف ائمه علیهم السلام، که امام

زمان علیه السلام نیز یکی از آنهاست، فرمود: «و الله لانا أرحم بکم منکم

بأنفسکم»؛^۷ به خدا قسم، من از شما نسبت به خودتان مهربان ترم.

۷. قبولی اعمال ما بر طبق روایات، وابسته به حضرت مهدی علیه السلام

است.

۸. به وسیله حضرت ولی عصر علیه السلام از ما دفع بلا می شود. ایشان

۱. احمد بن علی طبرسی، الاحتجاج، ج ۲، ص ۴۹۵.

۲. علی بن موسی بن طاووس، اقبال الاعمال، ص ۲۹۷.

۳. توبه، آیه ۳۳.

۴. نمل، آیه ۶۲.

۵. نعمانی، الغیبه، ص ۳۱.

۶. علی بن موسی بن طاووس، اقبال الاعمال، ص ۲۹۷.

۷. محمد بن جریر طبری، دلائل الامامه، ص ۱۳۴.

شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم ----- ۱۰۳

فرمود: «بی يدفع الله عز و جل البلاء عن أهلي و شيعتي»؛^۱ به وسیله من است که بلا از اهل و شیعیانم دفع می شود.

۹. عدالت گستر است، هم چنان که انبوهی از روایات بر این مطلب گواهی می دهند.

۱۰. امام زمان علیه السلام از ما شفاعت می کند. رسول خدا صلی الله علیه و آله در وصف امام عصر علیه السلام فرمودند: «المهدي شفيعهم يوم القيامة».^۲

۱. شیخ صدوق، کمال الدین و تمام النعمه، ج ۲، ص ۴۴۱.

۲. علی یزدی حائری، الزام الناصب، ج ۱، ص ۱۷۴.

خاتمه: پاسخ به چند پرسش

مقدمه

در این نوشتار سعی کردیم تا ضمن توضیحاتی درباره ظهور، لزوم آماده کردن شرایط ظهور و نیز موارد آن را گوش زد کنیم؛ اما ممکن است پس از خواندن این مطالب در زمینه شرایط ظهور امام زمان عج و یا احیاناً شبهاتی که دشمنان مهدویت در رسانه‌های خود القا می‌کنند، سؤال‌هایی در این زمینه طرح شود؛ به همین جهت، در خاتمه این کتاب سعی شده است به چند پرسش متداولی که در این زمینه وجود دارد، به اختصار پاسخ داده شود.

۱. در برخی احادیث آمده: اگر کسی پیش از قیام امام زمان عج قیام کند، قیامش باطل است. منظور از این روایات چیست؟

پاسخ: احادیثی که می‌گویند: پیش از قیام امام زمان عج کسی قیام نکند، یا جعلی و دورغین هستند و یا مقصود آن فهمیده نشده است.

۱۰۶ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

مورد این روایت در جایی است که کسی پیش از ظهور حضرت مهدی عج قیام و مردم را به سوی خودش دعوت کند و اساساً خودش طاغوت باشد؛ هم‌چنان که در همین حدیث به آن تصریح شده است:

كُلُّ رَايَةٍ تَرْفَعُ قَبْلَ قِيَامِ الْقَائِمِ فَصَاحِبُهَا طَاغُوتٌ يُعْبَدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ

عَزَّ وَجَلَّ؛^۱ هر پرچمی که پیش از قیام حضرت قائم عج

برافراشته شود، صاحب آن طاغوت و سرکشی است که در

برابر خداوند پرستیده شود.

اما اگر کسی قیام کند تا زمینه را برای ظهور حضرت مهدی عج

فراهم کند، به هیچ وجه این قیام باطل نیست، زیرا اگر همه چیز را

قرار است خود امام زمان عج درست کند، پس این همه آیات دفاع از

مظلوم، در دهان ظلم کوبیدن، نهی از منکر و اجرای حدود اسلامی،

برای چیست؟ مگر می‌شود دستورات قرآن بیش از هزار سال و تا

زمان ظهور امام زمان عج تعطیل شود؟

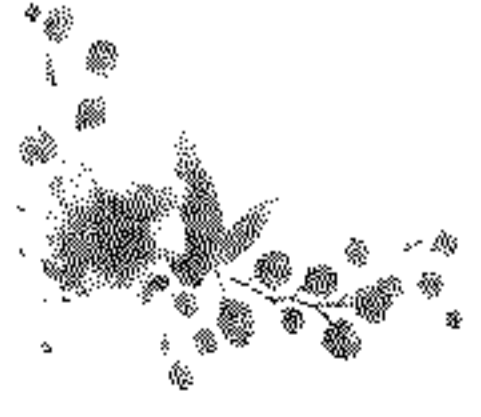
درباره فهم این گونه احادیث باید بدانیم که معصومان علیهم السلام در روایات

دیگری فرموده‌اند که هر حدیثی از طرف ما به شما رسید، آن را به

قرآن عرضه کنید و در صورت مخالفت با قرآن، آن را کنار بگذارید.

امام صادق علیه السلام در ضمن سخنی فرمود:

۱. شیخ کلینی، کافی، ج ۸، ص ۲۹۵.

خاتمه: پاسخ دادن به چند پرسش ----- ۱۰۷

مَا وَافَقَ كِتَابَ اللَّهِ فَخُذُوهُ وَمَا خَالَفَ كِتَابَ اللَّهِ فَدَعُوهُ؛^۱ آنچه
موافق قرآن است، بگیرید و آنچه مخالف قرآن است، رها
کنید.

در برخی منابع اهل سنت آمده است که از حاکم جامعه، هرچند
ظالم باشد، اطاعت کنید؛ این در حالی است که قرآن می‌گوید: ﴿لَا تُطِيعُ
مَنْهُمْ آيْمًا أَوْ كَفُورًا﴾.^۲ این آیه دستور می‌دهد که اگر کسی گناه می‌کند،
نباید از او اطاعت کنیم و از همین جا ساختگی و جعلی بودن این
حدیث معلوم می‌شود.

مؤید این امر، قیام جناب زید، پسر امام سجاد علیه السلام است که مورد
تأیید ائمه علیهم السلام واقع شده است و ایشان از او حمایت کردند. هم‌چنین
در نمونه‌ای دیگر، امام صادق علیه السلام با آن که طبق حدیثی که سؤال
درباره مفاد آن بود خود قیام را جایز نمی‌دانند، لکن برای خروج، چه
در زمان هشام و چه در زمان‌های بعد، تشویق و به امر معروف و
تزلزل سلطان مجتمع اشاره کرده و فرمودند:

لَا أَرَأَى أَنَا وَشِيعَتِي بِخَيْرٍ مَّا خَرَجَ الْخَارِجِيُّ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ وَ
لَوِ دِدْتُ أَنَّ الْخَارِجِيَّ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ خَرَجَ وَعَلَى نَفَقَةِ عِيَالِهِ؛^۳

۱. همان، ج ۱، ص ۶۹.

۲. انسان، آیه ۲۴.

۳. شیخ حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۵۴.

دوست داشتم تا کسانی که از آل محمد خروج کنند و من عهده‌دار مخارج آنها باشم، چون مادامی که کسانی خروج و قیام کنند، من و شیعیانم در راحتی هستیم.

۲. با وجود لزوم اطاعت از امام عصر، حال که امام زمان علیه السلام غایب است، چگونه می‌توانیم مطمئن شویم که بر طبق خواسته ایشان رفتار کرده‌ایم؟

پاسخ: در زمان غیبت حضرت مهدی علیه السلام ما را به حال خود رها نکرده‌اند، بلکه ما را به پیروی از فقها و اسلام‌شناسان عادل و باتقوا که نواب عام آن حضرت هستند، سفارش کرده و فرموده‌اند:

أَمَّا الْحَوَادِثُ الْوَاقِعَةُ فَارْجِعُوا فِيهَا إِلَى رِوَاةِ حَدِيثِنَا فَإِنَّهُمْ حُجَّتِي عَلَيْكُمْ وَأَنَا حُجَّةُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ^۱ در حوادث جامعه و پیش آمدها، به علما و دانشمندانی که علوم ما را نقل می‌کنند (یعنی فقهیان) مراجعه کنید که من آنها را حجت در میان شما قرار دادم و خودم حجت خدا بر ایشان هستم.

بنابراین، بر ما لازم است که در حوادث و مشکلات، گوش به فرمان حکم خدا که از طریق فقیه جامع‌الشرایط عادل به ما ابلاغ می‌شود، باشیم؛ البته این مجتهد خصوصیتی دارد که امام حسن عسکری علیه السلام درباره آن فرمود:

۱. شیخ صدوق، کمال‌الدین و تمام‌النعمه، ج ۲، ص ۴۸۴.

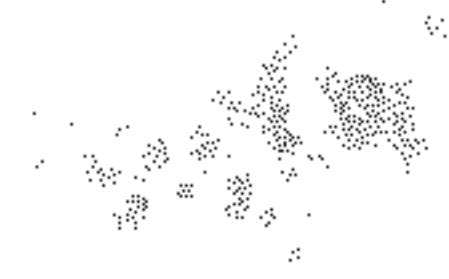
خاتمه: پاسخ دادن به چند پرسش ----- ۱۰۹

هر فقیهی که مراقب نفسش بوده و حافظ دین خود است و با نفس خود مخالف است و مطیع امر مولی می‌باشد، بر عوام است که از چنین فقیهی تقلید کنند، و این شرایط تنها مشمول برخی از فقهای شیعی می‌گردد، نه تمامشان.^۱

بنابراین، وظیفه ما اطاعت از مجتهد عادل است. اگرچه مجتهد امام معصوم نیست، ولی از نظر عقل و از نظر اسلام، هر مسلمانی یا باید خودش فقیه باشد و یا در گرفتن برنامه از فقیه کمک بگیرد. اگر فقیه راه را درست رفت و اشتباهی نکرده بود، دو اجر دارد و اگر هم اشتباهی رفت، چون عادل بوده است و خطای عمومی انجام نداده است، باز هم به خاطر زحماتش اجر دارد. اگر هم کسی پیدا شد و گفت: فلان فقیه، فلان خطا را کرده است، باز هم مشکلی ایجاد نمی‌کند؛ مثل این که انسان گاهی متوجه می‌شود که فلان دوی فلان پزشک مؤثر نبوده است، اما کسی نمی‌تواند نسخه را بگیرد و پاره کند.

۳. در احادیث فراوانی آمده است: امام زمان علیه السلام زمانی ظهور می‌کند که دنیا پر از ظلم و ستم شود. اگر این گونه است چه نیازی به آماده کردن شرایط ظهور است؟

۱. تفسیر الامام العسکری علیه السلام، ص ۲۹۹.

۱۱۰ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

پاسخ: باید دقت کرد که در روایات مهدوی، عبارت «ظُلماً» آمده است و بین ظلم و ظالم فرق است. این احادیث می‌گویند: دنیا پر از ظلم می‌شود، نه پر از ظالم! توجه کنید که بین این دو فرق است، زیرا مثلاً شما یک وقت می‌گویید: وقتی دیوار این‌جا را سفید می‌کنم که همه سیگاری شویند؛ اما گاهی می‌گویید: وقتی این‌جا را سفید می‌کنم که این‌جا پر از دود شود. ممکن است یک نفر، یک تنه درخت را این‌جا بیاورد و آن را آتش زده و در نتیجه آن اتاق پر از دود شود؛ کافی است یک دولت مانند آمریکا دنیا را به لجن بکشد و ممکن است کشوری مثل اسرائیل، یک منطقه را پر از فساد کند. بنابراین، این احادیث می‌گویند زمانی حضرت می‌آید که دنیا پر از ظلم شود و این پر شدن، لزوماً به این معنا نیست که باید دنیا پر از ظالم شود؛ علاوه بر آن، دنیا همین الآن پر از ظلم شده است، اما امام زمان علیه السلام هنوز ظهور نکرده‌اند. معلوم می‌شود که علت ظهور امام عصر علیه السلام این مطلب نیست، بلکه نبود شرایط ظهور است.

نکته آخر این‌که، فلسفه قیام امام زمان علیه السلام از بین بردن ظلم و فساد است؛ حال چگونه می‌توان ظلم و فسادگری را شرط ظهور ایشان دانست؟!

ع. آیا انتظار امام زمان علیه السلام به معنای سکوت و بی‌تفاوتی در برابر ظلم است؟

پاسخ: ما هر شب منتظر طلوع خورشید فردا هستیم، اما معنای

خاتمه: پاسخ دادن به چند پرسش ----- ۱۱۱

انتظار خورشید آن نیست که دست روی دست بگذاریم و تا صبح در تاریکی به سر بریم، بلکه هر کس اتاق خود را روشن می‌کند. ما در زمستان منتظر فرارسیدن تابستان هستیم، ولی انتظار تابستان به آن معنا نیست که در زمستان بلرزیم و اتاق خود را گرم نکنیم. در زمان غیبت امام زمان علیه السلام نیز باید به مقدار توان خود با ظلم مبارزه کنیم و در صدد اصلاح خود و جامعه بر آییم.

اگر در روایات می‌خوانیم: «أفضل الاعمال انتظار الفرج»^۱ و بهترین عمل را انتظار آمدن حضرت مهدی علیه السلام دانسته‌اند، بر اساس این احادیث، انتظار، حالت نیست، بلکه عمل است: «افضل الاعمال»؛ بنابراین، منتظران واقعی باید اهل عمل باشند. منتظران مصلح باید خود صالح باشند. کسی که منتظر مهمان است، در خانه آرام نمی‌نشیند. آری، وظیفه مردم در زمان غیبت، خودسازی، امر به معروف، دعوت به حق و آگاه‌سازی دیگران است.

۵. یکی از شرایط انسانی ظهور و نیز از جمله عوامل اصلی موفقیت در بلاها و امتحان‌های عصر غیبت، صبر و استقامت است. قرآن کریم، راه صبر بر مشکلات را چه می‌داند؟

۱. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۷۵، ص ۲۰۸.

پاسخ: راههایی که قرآن به ما ارائه می‌دهد، از این قرار است:

۱. داشتن جهان‌بینی الهی

قرآن در مدح افراد باایمانی که در برابر سختی‌ها صبور هستند، می‌فرماید: این‌ها به خاطر داشتن جهان‌بینی الهی، در مواجهه با حوادث می‌گویند: ما برای خدا هستیم، استقلالی از خود نداریم، طلبی هم از او نداشته‌ایم، وجود ما و نعمت‌های ما همه و همه از اوست و ما امانت‌داری بیش نیستیم؛ ﴿الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾^۱.

صابران، به جای خودباختگی و پناهندگی به دیگران، تنها به خدا پناه می‌برند، زیرا از دید آن‌ها، تمام جهان، کلاس درس و میدان آزمایش است که باید در آن رشد کنیم. دنیا، جای ماندن، خوابگاه و عشرتکده نیست و شداید و سختی‌های آن نیز نشانه بی‌مهری خداوند نیست. ناگواری‌ها برای آن است که زیر پای ما داغ شود تا تندتر و سریع‌تر حرکت کنیم؛ بنابراین، در تلخی‌ها نیز شیرینی است، زیرا شکوفا شدن استعدادها، کامیابی از پاداش‌های الهی را به دنبال دارد. این دید و جهان‌بینی، انسان را برای برخورد صحیح با حوادث آماده می‌کند.

۱. بقره، آیه ۱۵۶.

۲. آگاهی از سنت‌های الهی

قرآن می‌فرماید: شما انسان‌های امروز متفاوت از انسان‌های پیشین نیستید که بدون هیچ آزمایش و رنج و زحمتی به بهشت برسید، بلکه باید همچون امت‌ها و شخصیت‌های دیگر در جریان سخت‌ترین حوادث قرار بگیرید و آزموده شوید:

﴿إِنَّمَا حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصُرُ اللَّهُ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ﴾^۱ آیا گمان می‌کنید که وارد بهشت می‌شوید، بدون این‌که با حوادث امت‌های پیشین برخورد کنید؟! مؤمنان پیش از شما مردمی بودند که انواع سختی‌ها به آن‌ها رسید تا جایی که اضطراب همه آنان را فراگرفت و پیامبر و مؤمنان گفتند: کجاست یاری خدا؟ آگاه باشید! یاری خدا نزدیک است.

این آیه می‌گوید: در طول تاریخ، افراد باایمان و حق‌طلب دچار سخت‌ترین ناملايمات شده‌اند، و اکنون نوبت شماست؛ بنابراین، نه ناگواری‌ها تازگی دارد و نه تنها شما هستید که گرفتار این سختی‌ها و مشکلات شده‌اید؛ این یک سنت الهی است که باید طی شود. قرآن مکرر می‌فرماید: ﴿وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ...﴾^۲ تاریخ پیامبران و امت‌های

۱. بقره، آیه ۲۱۴.

۲. مریم، آیات ۴۱ و ۵۱.

۱۱۴ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

پیشین را یاد کنید تا فکر نکنید ناگواری‌ها برای شما بوده است؛
آن گاه به پیامبر ﷺ می‌فرماید: ﴿فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُو الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ﴾؛
تو نیز مانند سایر انبیا صبور باش!

آری، انسان اگر بداند که ناگواری‌ها، هم یک قانون و سنت است و
هم عمومی و همگانی، آمادگی بیشتری پیدا می‌کند. ما در ماه
رمضان، خیلی راحت روزه می‌گیریم، چون عموم مردم در آن ماه روزه
هستند، اما در غیر ماه رمضان، روزه گرفتن سخت و دشوار است.

۳. آشنایی با صابران و چگونگی صبرشان

اطلاع از استقامت پیشینیان، یکی از رمزهای موفقیت در برخورد با
حوادث است. قرآن در این زمینه بسیار سخن گفته و الگوها و
مدل‌های صبر و استقامت را از افراد و امت‌های پیشین بیان کرده
است. قرآن می‌فرماید: پیامبران الهی در برابر سرسخت‌ترین مخالفان
خود می‌گفتند: ﴿وَلَنَصْبِرَنَّ عَلَىٰ مَا آذَيْتُمُونَا﴾؛^۱ ما در برابر آزار شما
استقامت خواهیم کرد؛ چنان که ساحرانی که به دعوت فرعون برای
مقابله و محکوم کردن حضرت موسی ﷺ آمده بودند، همین که به
حقانیت موسی پی بردند، ایمان آوردند و در برابر تهدیدات فرعون

۱. احقاف، آیه ۳۵.

۲. ابراهیم، آیه ۱۲.

خاتمه: پاسخ دادن به چند پرسش ----- ۱۱۵

گفتند: ﴿فَاقْضِ مَا آتَيْتَ قَاضٍ أَمَّا تَقْضَىٰ هَذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا﴾^۱ هر کاری می‌توانی و هر حکمی می‌خواهی درباره‌ی ما اجرا کن! ما راه خود را پیدا کرده‌ایم و از مسیر حق دست برنمی‌داریم.

آری، علم به تاریخ گذشته، در صبر و بردباری انسان بسیار مؤثر است، همان‌گونه که علم به اسرار آینده در صبر و تحمل انسان اثر می‌گذارد. حضرت خضر علیه السلام به موسی گفت: چون تو از اسرار حوادث و کار من خبر نداری، صبر و تحمل نخواهی کرد: ﴿وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَىٰ مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا﴾^۲.

۴. توجه به حضور خدا

اگر انسان بداند و باور داشته باشد که خداوند بر تمام اعمال و رفتار و حتی افکار او آگاه است و در همه حال، حاضر و ناظر بر اوست، در برابر مشکلات صبر کرده و سختی‌ها بر او آسان و گاهی شیرین شده و خود به استقبال آن خواهد رفت. خداوند به موسی و هارون علیهم السلام می‌گوید: شما نزد فرعون بروید و سخن حق خود را به گوش او برسانید و او را به یکتاپرستی دعوت کنید! بدانید من با شما هستم؛ کارتان را می‌بینم و گفت‌وگوهایتان را می‌شنوم: ﴿أَنْتَنِي مَعَكُمْ أَسْمَعُ وَ

۱. طه، آیه ۷۲.

۲. کهف، آیه ۶۸.

اری^۱.

هم‌چنین خداوند برای عذاب قوم نوح و نجات افراد باایمان، به حضرت نوح علیه السلام دستور داد که زیر نظر ما کشتی بساز: ﴿وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا﴾^۲. حضرت نوح علیه السلام همین که ساختن کشتی را شروع کرد، کفار او را مسخره کرده و گفتند: گویا پیامبری شما نگرفت و اکنون دست به نجاری زده‌ای! ولی چیزی که موجب مقاومت حضرت نوح علیه السلام در برابر این طعنه‌ها می‌شد، همان جمله‌ی خدای متعال بود که: تو پیش چشم ما هستی و کار تو زیر نظر ماست. چنین ایمان و بینشی، روح استقامت را در انسان زنده می‌کند.

۵. توجه به پاداش الهی

از جمله مواردی که روح استقامت را در انسان زنده می‌کند، توجه به آثار مثبت و اجر و پاداش الهی است، زیرا تحمل سختی‌ها، بزرگ‌ترین پاداش دنیوی و اخروی را برای انسان در بردارد. در قرآن نمونه‌های فراوانی از این امتیازها به چشم می‌خورد.

۱. طه، آیه ۴۶.

۲. هود، آیه ۳۷.

کتابنامه:

۱. قرآن کریم
۲. ابن بابویه، _____ عیون أخبار الرضا، جهان، بی جا، ۱۳۷۸ق.
۳. ابن بابویه، _____ کمال الدین و تمام النعمه، دارالکتب الاسلامیه، قم، ۱۳۹۷ق.
۴. ابن بابویه، محمد بن علی بن حسین (شیخ صدوق)، الخصال، جامعه مدرسین، قم، ۱۴۰۳ق.
۵. ابن طاووس، علی بن موسی، اقبال الاعمال، دارالکتب الاسلامیه، تهران، ۱۳۶۷ش.
۶. اربلی، علی بن عیسی، کشف الغمة، مکتبه بنی هاشمی، تبریز، ۱۳۸۱ق.
۷. امام عسکری، ابو محمد حسن بن علی، تفسیر الامام

۱۱۸ ----- شرایط ظهور از دیدگاه قرآن کریم

العسکری علیه السلام، مدرسه امام مهدی علیه السلام، قم، ۱۴۰۹ق.

۸. بحرانی، حسن بن شعبه، *تحف العقول*، جامعه مدرسین، قم،
۱۴۰۴ق.

۹. بحرانی، سیدهاشم، *البرهان فی تفسیر القرآن*، بنیاد بعثت،
تهران، ۱۴۱۶ق.

۱۰. پاینده، ابوالقاسم، *نهج الفصاحه*، دنیای دانش، تهران، ۱۳۸۲ش.

۱۱. حر عاملی، محمدبن حسن، *وسائل الشیعه*، مؤسسه آل البيت علیهم السلام،
قم، ۱۴۰۹ق.

۱۲. خزاز قمی، علی بن محمد، *کفایة الأثر*، بیدار، قم، ۱۴۰۱ق.

۱۳. رضی، محمدبن حسین، *نهج البلاغه*، دارالهجرة، قم، بی تا.

۱۴. طبرسی، احمدبن علی، *الاحتجاج*، مرتضی، مشهد، ۱۴۰۳ق.

۱۵. طبری آملی، محمدبن جریر بن رستم، *دلائل الإمامه*، مؤسسه البعثة،
قم، ۱۴۱۳ق.

۱۶. طوسی، محمدبن حسن، *الغیبة*، مؤسسه معارف اسلامی،
قم، ۱۴۱۱ق.

۱۷. عروسی حویزی، عبدعلی بن جمعه، *تفسیر نور الثقلین*، اسماعیلیان،
قم، ۱۴۱۵ق.

۱۸. عیاشی، محمدبن مسعود، *تفسیر العیاشی*، چاپخانه علمیه،

تهران، ۱۳۸۰ق.

۱۹. فیض کاشانی، ملامحسن، *تفسیر الصافی*، صدر، تهران،

۱۴۱۵ق.

۲۰. قمی، شیخ عباس، *مفاتیح الجنان*، فاطمة الزهراء، قم، ۱۳۸۹ش.

۲۱. قمی، علی بن ابراهیم، *تفسیر قمی*، تحقیق: سیدطیب موسوی

جزایری، دارالکتاب، قم، ۱۳۶۷ش.

۲۲. کلینی، محمد بن یعقوب، *الکافی*، دارالکتب الإسلامیه، تهران،

۱۳۶۵ش.

۲۳. مجلسی، محمدباقر، *بحار الأنوار*، مؤسسه الوفاء، بیروت، ۱۴۰۴ق.

۲۴. محمدی ری شهری، محمد، *میزان الحکمه*، دفتر تبلیغات

اسلامی، قم، ۱۳۶۶ش.

۲۵. مفید، محمد بن محمد بن نعمان، *الإرشاد*، کنگره شیخ مفید،

قم، ۱۴۱۳ق.

۲۶. نعمانی، محمد بن ابراهیم، *الغیبة*، مکتبه صدوق، تهران، ۱۳۹۷ق.

۲۷. نوری، میرزا حسین، *مستدرک الوسائل*، مؤسسه آل البيت، قم،

۱۴۰۸ق.

۲۸. یزدی حائری، علی، *الزام الناصب*، مؤسسه الأعلمی، بیروت،

۱۴۲۲ق.